Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

TÜRKİYE VE AB MALİ İŞBİRLİĞİ TEMEL HAKLAR

Temel Haklar Sektör Koordinasyonunun Güçlendirilmesi Projesi

İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELENİN ÖNLENMESİNE İLİŞKİN KARŞILAŞTIRMALI ÇALIŞMA

(FRANSA-ALMANYA-HOLLANDA)

CFCU
WEglobal

ANKARA

2023

İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELENİN ÖNLENMESİNE İLİŞKİN KARŞILAŞTIRMALI ÇALIŞMA

(FRANSA-ALMANYA-HOLLANDA)

Bu doküman Avrupa Birliği'nin mali desteğiyle üretilmiştir. Bu dokümanın içeriğinden sadece WEglobal Danışmanlık A.Ş. liderliğindeki konsorsiyum sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği veya T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı'nın görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR 4

1. GİRİŞ 5

2. ULUSLARARASI STANDARTLAR 5

3. AB MÜKTESEBATI 7

4. ÜYE ÜLKELERİN İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE YASAĞI KONUSUNDAKİ ULUSAL MEVZUATLARI 8

4.1. Fransa 8

4.2. Almanya 10

4.3. Hollanda 11

5. ÜYE ÜLKELERİN İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE YASAĞINA İLİŞKİN OLARAK SAHİP OLDUKLARI KURUMSAL YAPILANMALAR 12

5.1. Fransa 12

5.2. Almanya 13

5.3. Hollanda 14

6. İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE YASAĞININ ÜYE ÜLKELERDE UYGULANMASI 15

6.1. Fransa 15

6.2. Almanya 16

6.3. Hollanda 17

7. Sonuç 18

KAYNAKÇA 20

KISALTMALAR	
AB	Avrupa Birliği
ABAD	AB Adalet Divanı
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM	Birleşmiş Milletler
CAT	İşkenceye Karşı Komite
CPT	Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onurkırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi
FRA	AB Temel Haklar Ajansı
NPM	National Preventive Mechanism-
OPCAT	İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezalara Karşı Sözleşme ve Ek İhtiyari Protokolü
SPT	BM İşkencenin Önlenmesi Komitesi

Hazırlayan
Av. Tuğçe Duygu Köksal

1. Giriş

İşkence yasağı, demokratik toplumun temel değerlerinden biridir ve mutlaktır. Uluslararası hukukun bir parçası olan işkence yasağı, *jus cogens*[1] niteliğinde bir normdur. İşkence ve kötü muamele yasağının bu mutlak niteliği, insanın onuruna ve kişiliğine karşı en ağır saldırı olarak kabul edilen bu nitelikteki eylemlerin, uluslararası hukukta yasaklanmasına neden olmuştur.[2] İnsan onuru ile doğrudan bağlantılı olan bu hak; yaşam hakkı ile kişinin maddi ve manevi varlığının bütünlüğü hakkının çekirdeğini oluşturmaktadır. İşkence ve kötü muamele yasağının insan haklarının temel bir unsuru olması sebebiyle, bu yasağın korunmadığı durumlarda adil, güvenli ve insan onuruna yakışır bir düzenin oluşturulması beklenemeyecektir. Nitekim, bu mutlak yasak uluslararası alanda 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 5. maddesi başta olmak üzere, uluslararası ve bölgesel insan haklarına ilişkin sözleşmelerde güvence altına alınmıştır. Ayrıca işkence, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Roma Statüsünde insanlığa karşı suçu oluşturan bir eylem olarak da düzenlenmiştir.

Bu çalışma kapsamında işkence ve kötü muamele yasağı; Avrupa Birliği (AB) üyesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ile Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme'ye (BM İşkenceye Karşı Sözleşme) taraf olan Fransa, Almanya ve Hollanda[3] üzerinden karşılaştırmalı biçimde incelenecektir. Söz konusu üç Üye Ülke, işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin sahip oldukları mevzuat, kurumsal yapılanma ve uygulamaları üzerinden karşılaştırılmıştır. Çalışmaya konu ülkeler belirlenirken, AB'nin kurucu üyelerinden olup, AB müktesebatı çerçevesinde bir insan hakları anlayışı benimsemiş ülkeler olmaları; ancak, birbirinden farklı ulusal hukuk geleneğine sahip sistemler oluşturmaları çerçevesinde iyi örnek olabilecek ülkeler belirlenmesi hususları dikkate alınmıştır.

Bu çerçevede, belirlenen ülkelerin incelenebilmesi için çalışmanın ilk bölümünde öncelikle uluslararası standartlar ile AB müktesebatına yer verilecek, akabinde her bir Üye Ülkenin işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin olarak sahip oldukları mevzuat ve bu mevzuatın amaçları ele alınacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde Üye Ülkelerin işkence ve kötü muamele yasağının hayata geçirilebilmesi amacıyla kurmuş oldukları kurumsal yapılanmalar ve üçüncü bölümde ise bu yasağın Üye Ülkelerde uygulamaya ne şekilde yansıtıldığı açıklanacaktır.

2. Uluslararası Standartlar

İşkence yasağı evrensel bir hak olarak temelini, Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi, Birleşmiş Milletler (BM) Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezalara Karşı Sözleşme (İşkenceye Karşı Sözleşme) ve Ek İhtiyari Protokolü (OPCAT) gibi kilit belgelerden almaktadır. Bölgesel düzeyde Amerika İnsan Hakları Sözleşmesi, Afrika İnsan Hakları ve Halkların Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi gibi sözleşmelerde de benzer şekilde işkence yasaklanmaktadır. Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları), "Kolluk Kuvvetlerine İlişkin Davranış Kuralları", "Tutukluluk Haline İlişkin İlkeler Bütünü", "Hükümlülerin Tedavisinin Temel İlkeleri" gibi diğer önemli hukuk araçları da işkence ve kötü muameleyi yasaklar ve devletlere çeşitli yükümlülükler getirir. Uluslararası standartlar kapsamında, işkence yapmama konusunda devletlerin negatif yükümlülükleri yanında, işkenceyi önleme, koruma ve etkili soruşturma ile işkencenin önlenmesine yönelik politika geliştirme kapsamında pozitif yükümlülükler de öngörülmektedir. Bu bağlamda, uluslararası toplum, işkence ve kötü muameleye karşı etkili bir mücadele yürütmek için birçok hukuki araç ve mekanizma geliştirmiştir[4]. Bu doğrultuda, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamelelere karşı evrensel düzeyde uygulanabilir standartlar oluşturulması amaçlanmaktadır.

1 "Emredici (buyruk) kurallar" anlamına gelen jus cogens kurallar, uluslararası toplumun ortak faydası için öncelikle güvence altına alınması gereken değerleri korumak için ortaya çıkmış olan ve uyulması uluslararası toplum üyelerinin başlıca yükümlülüğü olarak kabul edilen kuralları ifade etmektedir.
2 M. Nowak (2005), Challenges to the Absolute Nature of the Prohibition of Torture and IllTreatment", 23 Neth. Q. Hum. Rts 674.
3 Bu çalışma kapsamında Hollanda Krallığı içerisinde yer alan diğer ülkeler olan Aruba, Curaçao ve Sint Maarten değil, yalnızca Hollanda incelenmiştir.
4 Daha detaylı bilgi için bkz. https://www.anayasa.gov.tr/bireyselbasvuru/pdf/Kitaplar/Kotu-Muamelenin-Etkili-Sorusturulmasi.pdf

İşkenceye Karşı Sözleşme, BM nezdindeki işkenceye karşı koruma sağlayan temel sözleşme olarak önemli ilkeleri içermektedir. Bu kapsamda, özetlemek gerekirse, işkence yapılmasını önlemek için etkin yasal, idari, hukuki ve diğer türlü tedbirler alınmalıdır ve işkence yasağının mutlak niteliği korunmalıdır. Devletlerin işkence yasağından kaynaklanan önleme, koruma ve re'sen etkili soruşturma yükümlülükleri bulunmaktadır. Hem BM nezdinde hem de bölgesel kuruluşlar nezdinde oluşturulan insan hakları belgeleri, bu belgelere taraf devletlere, belgelerin uygulanmasını teşvik etmek, izlemek veya uygulamak gibi amaçlarla yerel düzeyde kurumlar oluşturulması veya var olan Kurumların görevlendirilmesi yönünde yükümlülükler getirmektedir. Bu kapsamda hazırlanan İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'nin İhtiyari Protokolü (OPCAT), özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin haklarının korunmasını güçlendirmeyi amaçlamaktadır. OPCAT işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı muamele veya cezayı önlemek amacıyla uluslararası ve ulusal kuruluşlar tarafından kişilerin özgürlüğünden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler sistemini kurmayı amaçlar.

Diğer taraftan, Birleşmiş Milletler'in resmi belgesi niteliğindeki "İşkence ve Diğer Zalimane İnsanlık Dışı Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi İçin El Kılavuzu" (İstanbul Protokolü), işkencenin ve sonuçlarının belgelenmesi hakkındaki ilk uluslararası kılavuz olma niteliğini taşıyarak, Devletlerin bireyleri işkence ve kötü muameleden daha etkin biçimde koruyabilmelerini ve suçluları eylemlerinden ötürü sorumlu tutabilmelerini sağlamak için oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra, işkence ve kötü muamelenin etkin şekilde delillendirilmesi için devletlerin ve sağlık görevlilerinin uyması gereken minimum standartları belirlemektir. Bu doğrultuda, İstanbul Protokolü 2022 yılında güncellenmiştir[5].

BM İşkencenin Önlenmesi Komitesi (SPT), İşkenceye Karşı Sözleşme'nin taraf devletlerdeki uygulanmasını izlemekle görevlidir. Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığıyla, Komite'ye, Sözleşmenin getirdiği yükümlülükleri hayata geçirmek için aldıkları önlemler konusunda rapor verirler. Komite, Taraf Devletlerin aldığı önlemleri ve işkence iddialarını düzenli olarak değerlendirir ve tavsiyelerde bulunabilir. Komite her raporu dikkate alır, genel yorum ve tavsiyelerde bulunabilir, bu yorum ve tavsiyelere, Taraf Devletlere ve BM Genel Kurulu'na sunulan yıllık raporlarda yer verebilir. Komite'ye bireysel başvuru yetkisinin kabul edilmiş olduğu ülkeler açısından, bireyler tarafından bireysel başvuruda bulunulabilir. Öte yandan, İşkence Özel Raportörü de BM tarafından özel prosedürlerle yetkilendirilmiş olan ve Üye Ülkelerin işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin uygulamalarını denetleyen bir mekanizmadır.

Diğer taraftan, AB üyesi ülkelerin tamamının taraf olduğu AİHS'in 3. maddesinde de "*Hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye ya da cezaya maruz bırakılamaz*." şeklinde düzenlenen işkence yasağı, AİHS'de düzenlenen hakların genelinden farklı olarak, hiçbir istisnaya yer bırakılmaksızın mutlak bir hak olarak ele alınmıştır.[6] Genel olarak "işkence yasağı" üç farklı kötü muamele türünü kapsar. Bu kötü muamele biçimleri, işkencenin yanı sıra insanlık dışı veya aşağılayıcı muameledir. Bu kötü muamele türleri arasındaki fark muamelenin yarattığı ıstırabın "ağırlık eşiğidir". Kötü muamelenin AİHS'nin 3. maddesi kapsamına girebilmesi için asgari bir ağırlık düzeyine ulaşması gerekir. Bu asgari düzeyin değerlendirilmesi göreceli olup, muamelenin süresi, fiziksel ve ruhsal etkileri ve bazı durumlarda mağdurun cinsiyeti, yaşı ve sağlık durumu gibi olayın bütün koşullarına bağlıdır. Özgürlüğünden yoksun bırakılmış bir kişiye, kendi davranışının kesinlikle gerektirmediği fiziksel güç uygulanması, insan onurunu zedeler ve bu eylem, kural olarak Sözleşme'nin 3. maddesini ihlal eder[7].

AİHS dışında, Avrupa Konseyi tarafından Avrupa İşkenceyi ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ya da Cezanın Önlenmesi Sözleşmesi (Avrupa İşkenceyi Önleme Sözleşmesi) kabul edilmiştir. BM nezdindeki İşkencenin Önlenmesi Komitesi gibi, Avrupa İşkenceyi Önleme Sözleşmesi de Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onurkırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi'ni (CPT) kurmuştur. CPT, Avrupa Konseyi üyesi ülkeleri düzenli olarak, bazen de kısa süreli ve özel amaçlı (*ad hoc*) ziyaret ederek, gözetim altındaki kişilere yönelik muameleyi değerlendirmekte ve raporlamaktadır. CPT, özgürlüklerinden mahrum bırakılan kişilere yönelik genel standartlar belirleyerek, önerilerde bulunur ve devletlerin yanıtlarını değerlendirmektedir[8].

Ayrıca, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesinde düzenlenen "geri göndermeme ilkesi" de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) yerleşik içtihadında işkence yasağı kapsamında değerlendirilmekte ve bu ilkeye aykırı geri göndermeler AİHS 3. maddesinin ihlaline sebebiyet verebilmektedir[9].

---

5 İstanbul Protokolü (güncellenmiş) Türkçe versiyonu için bkz. https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2024/02/istanbul-protokolu-2022-TR.pdf
6 https://www.coe.int/en/web/echr-toolkit/interdiction-de-la-torture
7 AİHM Labita v. İtalya [BD], no.26772/95, 06/04/2000, § 120.
8 CPT Standart ve Araçları için bkz. https://www.coe.int/en/web/cpt/standards
9 Pek çok karar arasında bkz. AİHM Saadi v. İtalya [BD], no. 37201/06, 28/02/2008.

3. AB Müktesebatı

İşkence ve kötü muamele yasağının açıklanan önemi, bu yasağın AB müktesebatında geniş bir yer almasına sebep olmuştur. AB Temel Haklar Şartının 1. maddesi "insan onurunun" ihlal edilemeyeceğini ve saygı duyulmasını güvence altına alır. AİHS 3. madde ile paralel şekilde AB Temel Haklar Şartının 4. maddesi de işkence veya insanlık dışı veya alçaltıcı muamele veya ceza yasağını düzenler. Buna göre "*Hiç kimse, işkenceye veya insanlık dışı veya alçaltıcı muamele veya cezaya tabi tutulmamalıdır*". Bu yasağa ilişkin düzenlemeler AB tarafından insan haklarını ve temel özgürlükleri korumayı amaçlayan önemli bir hukuki çerçeve olarak kabul edilmektedir.

İşkence yasağı AB'nin öncelikli politikası olarak kabul edilmiş ve bu doğrultuda "İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Ceza Hakkında Üçüncü Ülkelere Yönelik AB Politikasına İlişkin Kılavuz İlkeler" yayımlanmış ve 2019 yılında güncellenmiştir[10]. Bu Kılavuz İlkeler ile AB, işkence ve diğer kötü muamelelerle mücadele konusundaki güçlü kararlılığını ilgili uluslararası ve bölgesel anlaşmalar ve standartlar doğrultusunda bir kez daha teyit etmektedir. AB, işkence ve kötü muameleyi tamamen ortadan kaldırmayı hedeflemekte ve bu kapsamda işkenceyi önlemek için etkili mekanizmalar oluşturmayı ve uygulamayı ve işkence ve kötü muamele ihlallerini ciddi şekilde cezalandırılmasını amaçlamaktadır.

Kuşkusuz bu Kılavuz İlkeler, AB'nin "İdam Cezasının Kaldırılmasına İlişkin Kılavuz İlkeleri" ile de birlikte okunmalıdır[11]. Bu politika belgesi ile önleme, cezalandırma, hesap verilebilirliğin sağlanması ve işkence mağdurlarının uğradığı zararın giderilmesine ilişkin tüm unsurları kapsayan bir yaklaşım güdülmektedir. Bu bağlamda, ilgili düzenlemeler; işkenceyi, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleyi kesin bir şekilde yasaklanarak, Üye Ülkelerin bu tür ihlalleri önlemelerini ve cezalandırmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.[12] Diğer taraftan, işkence mağdurlarının uğradığı zararın giderilmesi kapsamında ele alınacak bir diğer düzenlemeye de değinmekte fayda bulunmaktadır. Bu doğrultuda Üye Ülkelerin, Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'nin 2012/29 sayılı "Suç Mağdurlarının Haklarına, Desteklenmesine ve. Korunmasına İlişkin Asgari Standartları Belirleyen Direktifi" de iç hukuklarına uyarlamaları beklenmektedir.[13] İnsan haklarına saygı ve koruma anlayışını pekiştirmek ve tüm bireylerin haklarını güvence altına alabilmek için Üye Ülkelere işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin pozitif ve negatif yükümlülükler getiren bu düzenlemeler, Üye Ülkelerin iç hukuklarında bu yasağı etkin bir şekilde uygulamalarını ve gerektiğinde uluslararası düzeyde hesap verebilmelerini sağlamaktadır. AB, işkencenin önlenmesine yönelik bütüncül ve proaktif bir yaklaşım benimser, önleme, koruma ve mağdurların rehabilite edilmesine odaklanır, işkence mağdurlarına zararı telafi etmeyi amaçlar. Diğer taraftan, işkence konusunda İnsan Hakları Ülke Stratejisi kapsamında incelenen bir ülkede, AB Misyon Başkanları inceleme yapmalı, alınan önlemleri değerlendirmeli ve raporlamalıdır. AB, diğer ülkelerde işkenceyi önlemek için etkili önlemler almayı hedeflemekte ve uluslararası normlara uyulmasını vurgulamaktadır.

Kurumsal mekanizmalara bakıldığında, işkence ve kotu muamele iddialarına ilişkin davalarda yargı yetkisine sahip mahkeme olarak AB Adalet Divanı (ABAD) ve insan haklarını destekleyen ve koruyan bağımsız bir organ olan AB Temel Haklar Ajansı (FRA) ön plana çıkmaktadır. FRA tarafından yayımlanan "Avrupa Birliği'nde cezai tutulma koşulları: kurallar ve gerçeklik" (*Criminal detention conditions in the European Union: rules and reality*) başlıklı Rapor da [14] bu bağlamda Üye Ülke uygulamalarını gösteren bir araç olarak dikkate alınmalıdır.

Son olarak, "Uluslararası koruma başvuru sahiplerinin kabulüne ilişkin standartların belirlenmesine ilişkin" Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2013/33/AB sayılı 26 Haziran 2013 tarihli Direktifi de işkence yasağı ile ilgili olarak Üye Ülkelerin uluslararası koruma sahiplerinin kabulüne ilişkin prosedürlerde onurlu bir yaşam standardı sağlanması yükümlülüğünü öngörmektedir[15]

---

10 Kılavuz ilkeler için bkz: https://www.consilium.europa.eu/media/40644/guidelines-st12107-en19.pdf
11 https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/08_hr_guidelines_death_penalty_en.pdf
12 Örneğin bkz: "Regulation (EU) 2019/125 of the European Parliament and of the Council of 16 January 2019 concerning trade in certain goods which could be used for capital punishment, torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment (codification)", https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/108358/133894/F-1305032864/EEU-18358%20(EN).pdf; detaylı bilgi için bkz. https://www.entreprises.gouv.fr/fr/echanges-commerciaux-et-reglementation/service-des-biens-double-usage/anti-torture.
13 2001/220/Aİİ sayılı Konsey Çerçeve Kararı'nın yerine getirilen, suç mağdurlarının hakları, desteklenmesi ve korunması hakkındaki asgari standartları tesis eden 25 Ekim 2012 tarihli ve 2012/29/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029.
14 Rapor için bkz. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-criminal-detention-conditions-in-the-eu_en.pdf
15 Direktif için bkz. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013L0033

4. Üye Ülkelerin İşkence ve Kötü Muamele Yasağı Konusundaki Ulusal Mevzuatları

4.1. Fransa

AB'nin kurucu üyeleri arasında bulunup AİHS'nin ve BM İşkenceye Karşı Sözleşme'nin tarafı olan Fransa'da işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin tek anayasal düzenleme, Fransa Cumhuriyeti Anayasası'nın[16] 66-1 maddesinde yer alan "*Hiç kimse ölüm cezasına çarptırılmayacaktır*." hükmü ile getirilmiştir.

İşkence ve kötü muameleye ilişkin yasal düzenlemeler ise ağırlıklı olarak Fransız Ceza Kanunu'nda (FCK)[17] yer almaktadır. FCK'nin 2. Kitabı'nın, "Kişinin Fiziksel veya Psikolojik Bütünlüğüne Karşı Suçlar" başlıklı 2. Bölümünde yer alan ve "İşkence ve Barbarca Eylemler" başlığını taşıyan madde 222-1 ile, bir kişiyi işkence ve barbarlık eylemlerine maruz bırakmanın on beş yıl hapis cezası ile cezalandırılacağı öngörülmüştür. İşkence ve barbarlık eylemlerine ilişkin suçun hangi koşullarda gerçekleşeceğine dair herhangi bir tanım içermeyip yalnızca yaptırım öngörmekle yetinen bu hüküm, BM İşkenceye Karşı Komite'nin Fransa'ya ilişkin hazırladığı raporlarda tespit edilmiş ve Fransa'nın, Ceza Kanunu'na BM İşkenceye Karşı Sözleşme'nin 1. maddesine uygun olarak bir işkence tanımı eklenmesi tavsiye edilmiştir. Ancak Fransa, cevabi raporunda bu tavsiyeye ilişkin olarak "işkence ve barbarlık eylemleri" ile ilgili suçun mahkemeler tarafından; İşkenceye Karşı Sözleşmenin 1. maddesine, AİHS'nin 3. maddesine ve AİHM içtihadına uygun olarak yorumlandığını, bu sebeple söz konusu tavsiyeye ilişkin ayrıca bir aksiyon alınmayacağını belirtmiştir.[18]

FCK'nin 222-1 ila 222-6 maddeleri işkence ve barbarlık eylemlerine ilişkin suçun ağırlaştırma sebeplerini düzenlemektedir. Buna göre, işkence ve barbarlık eylemleri, öldürme veya nitelikli cinsel saldırı haricindeki bir suçtan önce, o suçla birlikte veya o suçun sonrasında gerçekleştirildiğinde müebbet hapis cezası ile cezalandırılacaktır. İşkence ve barbarlık eylemlerinin; madde 222-3'te sayılan kişilere karşı işlenmesi durumunda öngörülen yaptırım yirmi yıla çıkmaktadır. Bahsi geçen düzenlemeye bakıldığında; fiziksel veya psikolojik açıdan zayıf kişilerin, failin aile üyelerinin, birtakım kamu görevlilerinin[19] ve onların yakınlarının işkence ve kötü muamele eylemlerine maruz kalmasının Fransız hukuk sisteminde daha ağır bir yaptırımla cezalandırıldığı görülmektedir. Ayrıca bu düzenlemeyle işkence ve barbarlık eylemlerinin, kamu gücü kullanma yetkisine sahip veya bir kamu hizmeti görevini yerine getiren bir kişi tarafından, görevini yerine getirdiği esnada veya bu vesileyle işlenmesi durumunda yaptırımın ağırlaşması söz konusudur. Dolayısıyla bu düzenleme, Fransız ceza hukukunda kamu görevlileri tarafından işkence ve kötü muameleye maruz bırakılmaya karşı daha üst bir koruma öngörüldüğü şeklinde yorumlanabilmektedir. İşkence ve barbarlık eylemlerinin madde 222-4'te sayılan kişilere karşı örgütlü bir şekilde alenen işlenmiş olması ile işkence ve barbarlık eylemlerinin madde 225-5 uyarınca kalıcı sakatlıkla, madde 222-6 uyarınca kasıt olmaksızın ölümle sonuçlanması FCK'de bu suç için öngörülen diğer ağırlaştırma sebepleridir.

Diğer taraftan, FCK işkence ve barbarlık eylemlerinin başka suçlarla birlikte işlenmesini bu suçlar için ağırlaştırıcı neden olarak düzenlemektedir. Örneğin, pek çok suç tipi arasında, "nitelikli cinsel saldırı" (madde 222-26), "köleleştirme" (madde 224-1C), "insan ticareti" (madde 225-4-4), "fuhuşa aracılık [*proxénétisme*]" (madde 225-9) ve "yağma" (madde 312-7) gibi suçların işkence ve barbarlık eylemlerinde bulunularak işlenmesi halinde bu suçlar için öngörülen yaptırımlar ağırlaştırılmaktadır.

Ayrıca FCK madde 212-1 hükmü gereğince, işkence suçu yaygın ve sistematik bir saldırının parçası olarak bir sivil nüfus grubuna karşı ortak bir planın icrası sırasında işlendiğinde insanlığa karşı suç teşkil etmekte ve müebbet hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.

---

16 https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_oct2009.pdf

17 https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719?etatArticle=ABROGE&etatArticle=MODIFIE&etatArticle=MODIFIE_MORT_NE&etatArticle=TRANSFERE&etatArticle=VIGUEUR&etatTexte=VIGUEUR&isAdvancedResult=true&nomCode=BfMAIA%3D%3D&nomCode=KQbirA%3D%3D&nomCode=M94xeQ%3D%3D&nomCode=U1cRFQ%3D%3D&nomCode=aQb8Ig%3D%3D&nomCode=at3QJA%3D%3D&nomCode=mNqhdw%3D%3D&nomCode=n50U7g%3D%3D&nomCode=zW1Hnw%3D%3D&page=1&pageSize=100&query=%7B%28%40ALL%5Bt%22torture%22%5D%29%7D&tab_selection=code&typePagination=DEFAUT&typeRecherche=etat

18 CAT/C/FRA/7, paragraf 40-45 ve CAT/C/FRA/4-6, paragraf 6-10. https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/168/21/PDF/G1516821.pdf?OpenElement

19 FCK md.222-3 uyarınca bahsi geçen kamu görevlileri "yargıç, jüri üyesi, avukat, kamu veya bakanlık görevlisi, Uluslararası Ceza Mahkemesi üyesi veya temsilcisi, ulusal jandarma üyesi, ulusal polis gücü üyesi, gümrük memuru, cezaevi görevlisi veya kamu otoritesi konumundaki herhangi bir kişi hakkında, bir itfaiyeci veya deniz itfaiyecisi, binaların veya bina gruplarının yeminli bir bekçisi veya L. maddesi uyarınca bir ev sahibi adına konut binaları için bekçilik veya gözetim görevleri yapan bir temsilci" olarak belirlenmiştir.

Son olarak, FCK madde 222-49-1'de işkence ve barbarlık eylemlerinden suçlu bulunan kişilerin 131-36-1 ila 131-36-13 maddelerinde belirtilen hüküm ve koşullara uygun olarak sosyo-adli takip ("*le suivi socio-judiciaire*") altına alınabileceği düzenlenmiştir. Fransız Ceza İnfaz Kanunu[20] ise R322-31 maddesinde sosyo-adli takip altına alınan kişilerin ve işkence veya barbarlık eylemlerinden mahkûm olan kişilerin cezalarını uygun tıbbi ve psikolojik gözetim sağlayan cezaevlerinde çekmelerini öngörmektedir. Bu hükümler Fransız ceza hukuku sisteminde işkence ve barbarca eylemler gerçekleştiren faillerin toplum için teşkil ettikleri tehlike sebebiyle yalnızca cezalandırılmalarının yeterli görülmediği, aynı zamanda bu kişiler için ıslah yolları arandığını göstermektedir. Bu kanıyı destekleyen bir başka hüküm ise Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'nun [21] 706-47-1 maddesinde yer almaktadır. Bu hükme göre, FCK'nin 222-1 ila 222-6 maddelerinde öngörülen işkence ve barbarca eylemleri gerçekleştiren kişiler sosyo-adli takibin bir parçası olarak mahkumiyetleri sırasında veya daha sonra söz konusu düzenlemede yer alan ıslah tedbirlerine tabi tutulabileceklerdir. Ayrıca Fransa Ceza Sorumluluğu ve İç Güvenlik Kanunu'nun[22] (*Loi responsabilité pénale et sécurité intérieure*) L312-3 maddesinde, adli sicil kaydında FCK'nin 222-1 ve devamı maddelerinde yer alan işkence ve barbarlık eylemleri sebebiyle mahkûmiyet kararı bulunan kişilerin silah, mühimmat vb. eşyaları edinemeyecekleri ve bulunduramayacakları öngörülmüştür.

Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu madde 689-1, Fransa'nın yargılama yetkisini işkence suçu işleyen kişiler bakımından genişletmektedir. Zira söz konusu hüküm aynı Kanun'un 689-2 hükmü ile birlikte değerlendirildiğinde; İşkenceye Karşı Sözleşme'nin 1. maddesi anlamında işkence suçunu işlediği Fransa toprakları dışında tespit edilen bir kişinin Fransa'da bulunması halinde, Fransız mahkemeleri tarafından kovuşturulabileceği ve yargılanabileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Kural olarak, Fransa'nın yargı yetkisi Fransa'da işlenen suçlar ve belirli koşullar altında, özellikle failin Fransız veya mağdurun Fransız olduğu durumlarda, yurtdışında işlenen suçlar üzerindedir. Bununla birlikte, evrensel yargı yetkisi kapsamında, Fransız mahkemeleri yabancı bir kişi tarafından yabancı bir mağdura karşı resmi sıfatla hareket eden ya da kamu görevlisi kişilerce yurtdışında işlenen suçlar üzerinde yargı yetkisine sahiptir. Fransız Yargıtay'ı, Fransız mahkemelerinin, işkence, insanlığa karşı suçlar veya savaş suçlarının yurtdışında işlenmesi ve fail ve mağdurun Fransız olmaması halinde yargılama yetkisine sahip olduğu koşulları 2023 yılında verdiği güncel bir kararla netleştirmiştir[23].

Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'nun işkence ve kötü muamelenin engellenmesine yönelik bir başka hükmü olan 173. maddesi, bir savcı veya soruşturma hakiminin, delillerin işkence ile elde edildiğinden şüphelendiği durumlarda delilleri değerlendirme dışı bırakma prosedürünü başlatabileceğine ilişkin düzenlemedir[24]. Soruşturma aşamasındaki bu değerlendirmeye karşı istinaf mahkemesinde (*Chambre de l'instruction*) itiraz yolu bulunmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen düzenlemeler ile işkence ve kötü muamelenin önlenmesi konusunda devlete pozitif ve negatif yükümlülükler getiren Fransa, konuyu aynı zamanda kişiler arasındaki ilişkiler bakımından da ele aldığı yasal düzenlemelere sahiptir. Fransız Medeni Kanunu'nun[25] 2226. maddesi bedensel yaralanmayla sonuçlanan bir olaydan doğan tazminat talepleri için on yıllık bir zamanaşımı süresi öngörürken, bu zararın işkence ve barbarlık eylemleri ile ortaya çıkması durumunda zamanaşımının 20 yıla çıkacağını düzenlemektedir. İşkence ve kötü muameleye karşı kişiler arası ilişkiler düzeyinde caydırıcılık sağlamaya yönelik diğer bir düzenleme ise Medeni Kanun'un 727. maddesinde müteveffaya karşı işkence ve barbarlık eylemlerinde bulunmaktan dolayı fail veya suç ortağı olarak adli veya ıslah edici bir cezaya çarptırılmış olan kişilerin mirastan yoksun bırakılacağına ilişkin hükümdür.

---

20 https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000045476241?etatArticle=ABROGE&etatArticle=MODIFIE&etatArticle=MODIFIE_MORT_NE&etatArticle=TRANSFERE&etatArticle=VIGUEUR&etatTexte=VIGUEUR&isAdvancedResult=true&nomCode=BfMAIA%3D%3D&nomCode=KQbirA%3D%3D&nomCode=M94xeQ%3D%3D&nomCode=U1cRFQ%3D%3D&nomCode=aQb8Ig%3D%3D&nomCode=at3QJA%3D%3D&nomCode=mNqhdw%3D%3D&nomCode=n50U7g%3D%3D&nomCode=zW1Hnw%3D%3D&page=1&pageSize=100&query=%7B%28%40ALL%5Bt%22torture%22%5D%29%7D&tab_selection=code&typePagination=DEFAUT&typeRecherche=etat

21 https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154?etatArticle=ABROGE&etatArticle=MODIFIE&etatArticle=MODIFIE_MORT_NE&etatArticle=TRANSFERE&etatArticle=VIGUEUR&etatTexte=VIGUEUR&isAdvancedResult=true&nomCode=BfMAIA%3D%3D&nomCode=KQbirA%3D%3D&nomCode=M94xeQ%3D%3D&nomCode=U1cRFQ%3D%3D&nomCode=aQb8Ig%3D%3D&nomCode=at3QJA%3D%3D&nomCode=mNqhdw%3D%3D&nomCode=n50U7g%3D%3D&nomCode=zW1Hnw%3D%3D&page=1&pageSize=100&query=%7B%28%40ALL%5Bt%22torture%22%5D%29%7D&tab_selection=code&typePagination=DEFAUT&typeRecherche=etat

22 https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000025503132?etatArticle=ABROGE&etatArticle=MODIFIE&etatArticle=MODIFIE_MORT_NE&etatArticle=TRANSFERE&etatArticle=VIGUEUR&etatTexte=VIGUEUR&isAdvancedResult=true&nomCode=BfMAIA%3D%3D&nomCode=KQbirA%3D%3D&nomCode=M94xeQ%3D%3D&nomCode=U1cRFQ%3D%3D&nomCode=aQb8Ig%3D%3D&nomCode=at3QJA%3D%3D&nomCode=mNqhdw%3D%3D&nomCode=n50U7g%3D%3D&nomCode=zW1Hnw%3D%3D&page=1&pageSize=100&query=%7B%28%40ALL%5Bt%22torture%22%5D%29%7D&tab_selection=code&typePagination=DEFAUT&typeRecherche=etat

23 https://www.courdecassation.fr/toutes-les-actualites/2023/05/12/communique-competence-universelle-de-la-justice-francaise-legard

24 Detaylı bilgi için bkz. https://cti2024.org/wp-content/uploads/2021/01/CTI-Exclusionary_Rule_Tool_8-2020_FINAL_.pdf, s. 6

25 https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721?etatArticle=ABROGE&etatArticle=MODIFIE&etatArticle=MODIFIE_MORT_NE&etatArticle=TRANSFERE&etatArticle=VIGUEUR&etatTexte=VIGUEUR&isAdvancedResult=true&nomCode=BfMAIA%3D%3D&nomCode=KQbirA%3D%3D&nomCode=M94xeQ%3D%3D&nomCode=U1cRFQ%3D%3D&nomCode=aQb8Ig%3D%3D&nomCode=at3QJA%3D%3D&nomCode=mNqhdw%3D%3D&nomCode=n50U7g%3D%3D&nomCode=zW1Hnw%3D%3D&page=1&pageSize=100&query=%7B%28%40ALL%5Bt%22torture%22%5D%29%7D&tab_selection=code&typePagination=DEFAUT&typeRecherche=etat

4.2. Almanya

AB'nin kurucu üyeleri arasında olup, AİHS ve İşkenceye Karşı Sözleşme'nin tarafı olan Almanya Federal Cumhuriyeti'nde, işkence ve kötü muameleye ilişkin düzenlemelerin esası Almanya Federal Cumhuriyeti Anayasası'nın[26] 1. maddesinde yer almaktadır. Bu madde "insanın onur ve haysiyetinin korunması" başlığını haizdir ve ilk fıkrasına göre "insanın onur ve haysiyeti dokunulmazdır. Tüm devlet erki ona saygı göstermek ve onu korumakla yükümlüdür." Anayasa'nın 2. maddesi ise "Kişisel Özgürlükler" başlığını taşımaktadır ve bu düzenlemeye göre; her kişi yaşama ve bedensel bütünlük hakkına sahiptir, kişi özgürlüğüne dokunulamaz ve bu haklara ancak bir yasa uyarınca müdahale edilebilir. Ayrıca Anayasa'nın, sığınma hakkını düzenleyen 16a) maddesine göre, siyasi nedenlerle zulme uğrayan kişiler sığınma hakkına sahiptir. "İnsan onurunun korunması" Anayasal düzeyde güvence altına alınmıştır.

Alman Ceza Kanunu (ACK)[27] işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin düzenlemelere yer vermektedir. Bu Kanunda işkence ve kötü muamele genel nitelikte ve ayrı bir suç olarak düzenlenmemiş; birtakım özel durumlarda suç haline getirilmiş veya birtakım suçlar için ağırlaştırma sebebi olarak öngörülmüştür. ACK'nin 225.maddesi özel bir durum olarak, bir kişinin sorumluluğu altında bulunan kişiye kötü muamelede bulunmasını suç olarak düzenlemiştir. Bu düzenlemeye göre, kendi sorumluluğu altında bulunan 18 yaşından küçük veya zayıflığı ya da hastalığı nedeniyle savunmasız durumda olan bir kişiye işkence yapan veya kötü muamelede bulunan kişiler altı aydan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Bahsi geçen eylemler sebebiyle ölüm, sağlığa ciddi zarar veya fiziksel ve zihinsel gelişimin önemli ölçüde bozulmasına sebep olunduğu durumlarda ise hapis cezasının bir yıldan az olamayacağı öngörülmüştür.

ACK'nin 241a) maddesi "siyasi şüphe uyandırmak" suçunu düzenlemektedir. Buna göre, bir kişi hakkında ihbarda bulunarak veya şüphe uyandırarak, o kişinin siyasi nedenlerle zulüm görme tehlikesine maruz kalmasına ve hukuk devleti ilkelerine aykırı olarak, şiddet veya keyfi tedbirler sonucu hayatına veya uzuvlarına zarar gelmesine, özgürlüğünden mahrum bırakılmasına veya mesleki veya mali durumunun ciddi şekilde bozulmasına neden olursa, beş yılı aşmayan bir süre için hapis veya para cezasıyla cezalandırılmaktadır. Ayrıca, bir kişi hakkında bilgi vererek veya bu tür bilgileri ileterek bu kişinin belirtilen muamelelere maruz kalmasına sebep olduğunda da aynı ceza ile cezalandırılmaktadır. Benzer şekilde ACK'nin 234a) maddesine göre, bir kişiyi aldatma, tehdit veya zorlama yoluyla yurtdışına kaçırarak veya yurtdışından dönmesini engelleyerek söz konusu kişiyi siyasi nedenlerle zulüm görme tehlikesine maruz bırakmak veya hukukun üstünlüğü ilkesine aykırı olarak, şiddet veya keyfi uygulamalar sonucu yaşamına veya uzuvlarına zarar verilmesine, özgürlüğünden mahrum bırakılmasına veya mesleki ya da mali durumunun ciddi şekilde olumsuz etkilenmesine sebebiyet vermek en az bir yıl hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.

Kötü muamele, ayrıca, ACK'nin 232. maddesi uyarınca "insan kaçakçılığı" suçunun ağırlaştırıcı sebebi yapılmıştır. ACK'nin 194.maddesinde ise normal şartlar altında talep üzerine kovuşturulacağı düzenlenen hakaret suçunun, mağdurun işkenceye uğradığı ve hakaretin bu işkence ile bağlantılı olduğu durumlarda talep gerekmeksizin kovuşturulacağı düzenlenmiştir. ACK'nin 213. maddesinde kötü muamelenin; bu muameleye uğramış ancak kendisi 212. maddede düzenlenen "adam öldürme" suçunun faili olmuş kişi açısından bir tür hafifletici sebep veya haksız tahrik unsuru haline getirildiği görülmektedir. Bu düzenlemeye göre; bir kişiyi öldürmesi sebebiyle normal şartlarda müebbet hapis cezası ile cezalandırılacak olan kişi, kendisine ya da bir yakınına kötü muamelede bulunulması nedeniyle öfkeye kapılarak ve bu öfkeyle derhal suçu işlemeye sürüklenerek ya da daha az vahim başka bir durumda, kendi kusuru olmaksızın öldürürse, bir yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.

Almanya ceza hukuku sisteminde işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin düzenlemelere yer veren bir diğer kanun ise Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'dur (ACMK)[28]. ACMK'nin "Yasaklanmış Deliller" başlıklı 136a) maddesine göre, "*Sanığın irade oluşturma ve açıklama özgürlüğü, kötü muamele, yorgunluğa neden olma, vücuda fiziksel müdahale, ilaç verilmesi, işkence, aldatma veya hipnoz yoluyla engellenemez. Zorlama ancak ceza muhakemesi hukukunun izin verdiği ölçüde kullanılabilir. Sanığın ceza muhakemesi kanunu hükümleri uyarınca izin verilmeyen tedbirlerle tehdit edilmesi ve kanunda öngörülmeyen bir menfaat beklentisinin ileri sürülmesi yasaktır. Sanığın hafızasını veya bir fiilin yanlışlığını anlama kapasitesini zayıflatan tedbirlere izin verilmez*." Ayrıca aynı düzenlemenin devamında söz konusu yasakların sanığın rızasına bakılmaksızın uygulanacağı ve bu yasağa aykırı olarak elde edilen ifadelerin; sanık bunların kullanılmasına rıza gösterse dahi kullanılamayacağı öngörülmüştür.

ACK'nin 78. maddesi söz konusu kanunda yer alan suçlar bakımından, işkence ve kötü muamele ile ilgili suçları da kapsayacak şekilde kademeli olarak zamanaşımı süreleri belirlemiştir.

---

26 https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80207000.pdf.
27 https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/
28 https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html

4.3. Hollanda

AB'nin kurucu üyeleri arasında bulunup AİHS'nin ve İşkenceye Karşı Sözleşme'nin tarafı olan Hollanda'da, işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin düzenlemelere Hollanda Anayasası'nda[29] veya Hollanda Ceza Kanunu'nda[30] yer verilmemektedir. İşkence ve kötü muameleye ilişkin yasal düzenlemeler, Hollanda Uluslararası Suçlar Kanunu'nda[31] (HUSK) yer almaktadır.

Hollanda Uluslararası Suçlar Kanunu (HUSK), bu Kanun'da yer alan suçlar bakımından "işkence" terimine ilişkin olarak iki farklı tanım içermektedir.[32] Kanun'da düzenlenen birtakım suçlarda atıf yapılan işkence terimi için ilk tanımın, diğer suçlarda atıf yapılan işkence terimi için ise ikinci tanımın geçerli olacağı öngörülmektedir. Kanun'un 1. Bölümünün 1. maddesinin (d) bendinde yer alan ilk tanıma göre, "işkence", sanığın gözetimi veya kontrolü altında bulunan bir kişiye, acı veya ıstırabın yalnızca yasal yaptırımlardan kaynaklanmaması ve bu yaptırımların doğasında veya arızi olmaması koşuluyla, kasıtlı olarak şiddetli fiziksel veya zihinsel acı veya ıstırap verilmesi anlamına gelir. Söz konusu tanımın geçerli olduğu suçlardan ilki, Kanun'un 4. Bölümünün 1. maddesinde yer almaktadır. Buna göre, bahsi geçen hükümde tanımlandığı şekliyle işkence eylemlerinde bulunan ya da kasıtlı olarak büyük acılara veya vücutta ya da zihinsel veya fiziksel sağlıkta ciddi yaralanmalara neden olan benzer nitelikteki diğer insanlık dışı eylemleri gerçekleştiren kişiler insanlığa karşı suç işlemiş sayılmaktadır. Bu fiilleri herhangi bir sivil nüfusa yönelik yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak ve saldırının bilgisi dahilinde işleyen kişiler müebbet hapis cezasına veya otuz yılı aşmayan bir hapis cezasına veya altıncı kategori para cezasına çarptırılacaktır.

Bahsi geçen işkence tanımının geçerli olduğu diğer bir suç ise Kanun'un 5. Bölümünün 1. maddesine yer almaktadır. Buna göre, uluslararası bir silahlı çatışma durumunda, 1949 Cenevre Sözleşmeleri tarafından korunan kişilere karşı işkence veya insanlık dışı muamelede bulunan herkes müebbet hapis cezasına veya otuz yılı aşmayan hapis cezasına veya altıncı kategori para cezasına mahkum olacaktır. Ayrıca yine aynı tanıma atıf yapan, 6. Bölümün 1. maddesine göre ise uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışma durumunda, 1949 Cenevre Sözleşmelerinin tümünde ortak olan 3. maddeyi ihlal eden, yani silahlarını bırakmış silahlı kuvvetler mensupları ve hastalık, yaralanma, tutukluluk veya başka herhangi bir nedenle savaş dışı kalmış olanlar da dahil olmak üzere, çatışmalarda aktif rol almayan kişilere karşı özellikle her türlü zalimane muamele ve işkence eylemlerde bulunan herkes müebbet hapis cezasına veya otuz yılı aşmayan hapis cezasına veya altıncı kategori para cezasına mahkum olacaktır.

HUSK'nin 1. Bölümünün 1. maddesinin (e) bendinde yer alan ikinci tanıma göre ise "işkence", (d) bendinde tanımlandığı şekilde, bir kişiye, kendisinden veya üçüncü bir kişiden bilgi veya itiraf almak, kendisinin veya üçüncü bir kişinin işlediği veya işlediğinden şüphelenilen bir fiilden dolayı cezalandırmak veya kendisinin veya üçüncü bir kişinin gözünü korkutmak veya bir şey yapmaya veya bir şeye izin vermeye zorlamak amacıyla veya her ne sebeple olursa olsun ayrımcılığa dayalı herhangi bir nedenle bir hükümet yetkilisi tarafından veya onun adına yapılan işkence anlamına gelir. Bu tanıma atıf yapan 8. Bölümün 1. maddesine göre, bir kamu görevlisi veya resmi makamların hizmetinde çalışan başka bir kişi tarafından görevi sırasında işlenen işkence suçu, müebbet hapis cezasını veya yirmi yılı aşmayan hapis cezasını veya beşinci derece para cezasını gerektirir. Ayrıca görevleri sırasında hediyeler, vaatler, yetkinin kötüye kullanılması, güç kullanımı, tehdit veya aldatma yoluyla ya da imkan, araç veya bilgi sağlayarak işkence yapılmasını isteyen veya başka bir kişinin işkence yapmasına kasıtlı olarak izin veren bir kamu görevlisi veya yetkili makamların hizmetinde çalışan başka bir kişi; bir kamu görevlisi veya yetkili makamların hizmetinde çalışan başka bir kişi tarafından bu yollardan biriyle işkence yapılmasının istenmesi veya buna kasıtlı olarak izin verilmesi halinde işkenceyi yapan kişi de benzer cezalara hükmedilecektir. Hollanda ceza hukuku sisteminde, HCK'nin 13. maddesi düzenlemesi kapsamında, işkence suçu için zamanaşımı öngörülmemiştir.

HUSK'nin 2. Bölümünün 1. maddesi Hollanda'nın öngördüğü biçimde işkence suçunun işlendiği durumlarda, Hollanda'nın evrensel yargılama yetkisine ilişkin düzenlemeler içermektedir. Buna göre, şüphelinin Hollanda'da bulunması veya suçun bir Hollanda vatandaşına karşı işlenmesi durumunda işkence suçunu Hollanda toprakları dışında işleyen herkes Hollanda ceza hukukuna göre yargılanacaktır. Herhangi bir izin gerekliliği düzenlenmemiştir.

29 https://www.government.nl/binaries/government/documenten/reports/2019/02/28/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands/WEB_119406_Grondwet_Koninkrijk_ENG.pdf
30 https://antislaverylaw.ac.uk/wp-content/uploads/2019/08/Netherlands-Criminal-Code.pdf
31 https://documents.law.yale.edu/sites/default/files/netherlands_-_international_crimes_act_english_.pdf
32 Ancak bu tanımların İşkenceye Karşı Sözleşme'nin 1. maddesinde yer alan tanımla uyumlu olmaması İşkenceye Karşı Komite tarafından eleştiri konusu edilmiştir. Bkz. CAT/C/NLD/CO/7, paragraf 7. https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/442/89/PDF/G1844289.pdf?OpenElement

Hollanda Ceza Muhakemesi Kanunu (HCMK)[33] işkence ve kötü muamele eylemleriyle elde edilen deliller söz konusu olduğunda uygulanabilecek düzenlemeler içermektedir. HCMK'nin 359a) maddesinin 1. fıkrasına göre, usulüne uygun yapılmayan bir soruşturmadan elde edilen sonuçlar, söz konusu başvuruda isnat edilen suçun delili olarak kullanılamayacaktır.

5. Üye Ülkelerin İşkence ve Kötü Muamele Yasağına İlişkin Olarak Sahip Oldukları Kurumsal Yapılanmalar

5.1. Fransa

Özgürlükten Mahrum Bırakma Yerleri Genel Denetçisi (*Contrôleur Général des Lieux de Privation de Liberté* - CGLPL), BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol'ün (OPCAT) onaylanmasının ardından, bu Protokolün 17. maddesi uyarınca ulusal önleme mekanizması (*National Preventive Mechanism - NPM*) olarak kurulan bağımsız bir kamu kurumudur. Kurulma amacı; cezaevleri, insanların rızaları olmadan kaldıkları hastaneler, gözaltı veya gümrük gözaltı yerleri, yabancıların alıkonulduğu merkezler ve özgürlükten mahrum bırakılan insanların taşınmasında kullanılan araçlar gibi insanların özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı tüm yerleri kontrol etmek ve bu yerlerde insanların temel haklarının ihlal edilip edilmediğini denetlemektir. Denetçi; ziyaret edilen yerden sorumlu olan kişilere tavsiye raporları gönderir, her yıl Cumhurbaşkanına ve Parlamentoya kamuya açık olan bir rapor sunar, faaliyeti sırasında herhangi bir suçtan haberdar olması halinde savcılara bildirimde bulunabilir ve mesleki suiistimallerden haberdar olması halinde, ilgili kamu makamından disiplin cezaları talep edebilir.[34]

Fransız Ulusal İnsan Hakları Danışma Komisyonu (*Commission Nationale Consultative des Droits de l'Homme - CNCDH*), 1947 yılında Paris'te kurulan Fransız ulusal insan hakları kurumudur ve temel amaçları arasında, uluslararası insan hakları sözleşmeleri kapsamında korunan hakların Fransa'daki etkinliğini kontrol etmek ve uluslararası komitelerden gelen tüm tavsiyelerin Fransa'da uygulanmasını izlemek de bulunmaktadır. Doğrudan işkence ve kötü muamele yasağının hayata geçirilmesine özgülenmemiş olup insan hakları ile ilgili genel çalışmalar yürüten bu kurum, faaliyetleri çerçevesinde Fransa'nın işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin ulusal hedeflerinin gerçekleştirilmesine de katkı sağlamaktadır.[35]

"Hakların Savunucusu" (*Défenseur des Droits - DDD*) 2011 yılında oluşturulan ve Fransa Anayasası'nın 71-1 maddesinde düzenlenen bağımsız bir kamu kurumudur. Şikâyet başvurularını aldığı gibi, re'sen harekete geçme ve dava açma yetkisi de bulunmaktadır. Temel amaçları; hakları ihlal edilen insanları savunmak ve haklara erişimde eşitliği sağlamak olan bu kurum, doğrudan işkence ve kötü muamele yasağını hayata geçirme görevine sahip olmasa da Fransa'daki güvenlik faaliyetlerini yürüten görevlilerin etik kurallarına uymalarını sağlamaktan sorumlu olması sebebiyle konu bakımından önem taşımaktadır.[36] Özellikle toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında meydana gelen polis şiddetine ilişkin olarak çok sayıda başvuru almakta ve re'sen harekete geçtiği durumlar da kamuoyuna yansımaktadır[37]. Aynı doğrultuda uluslararası insan hakları örgütleri tarafından da polis şiddetinin önlenmesine ilişkin uyarıların bulunduğu gözlemlenmektedir[38].

Ulusal Polis Teşkilatı Genel Müfettişliği *(Inspection Générale de la Police Nationale - IGPN),* Ulusal Jandarma Teşkilatı Genel Müfettişliği (*Inspection Générale de la Gendarmerie Nationale - IGGN)* ve Genel Hizmetler Müfettişliği (*l'Inspection Générale des Services - IGS*) yasaları uygulamaktan ve meşru güç kullanmaktan sorumlu

33https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/nld/1921/criminal_procedure_code_of_the_netherlands_html/Code_of_Criminal_Procedure_incorporating_amendments_up_to_October_2012.pdf
34 https://www.cglpl.fr/en/the-tasks-of-the-controleur-general-des-lieux-de-privation-de-liberte/ , Müfettişliğin çalışmaları ve raporları için ayrıca bkz. CAT/C/FRA/7, paragraf 204-210. ve CAT/C/FRA/Q/7/Add.1, paragraf 8-14. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/DownloadDraft.aspx?key=XHDITmA47Wudu208zkc90n5gNZK6JzUfT/qTO6md+5Rr5Th81UikGxSSySKMr2MOQZgw4SKaIO975OdFvEuOZg==
35https://ennhri.org/our-members/france/#:~:text=The%20French%20National%20Consultative%20Commission,established%20in%201947%20in%20Paris
36 https://www.defenseurdesdroits.fr/fr/institution/organisation/defenseur, ayrıca bkz. CAT/C/FRA/Q/7/Add.1, paragraf 9-14.
37 Pek çok haber arasında, bkz. https://www.lepoint.fr/societe/violences-policieres-la-defenseure-des-droits-saisie-100-fois-09-04-2023-2515553_23.php
38 Örneğin, https://www.amnesty.fr/actualites/violences-policieres-et-impunite-en-france; CAT/C/FRA/7, paragraf 145-152 ve CAT/C/FRA/Q/7/Add.1, paragraf 110-129.

olan güvenlik güçlerini kontrol etmekten sorumlu kurumlardır. Bu kurumlar kolluk kuvvetleri tarafından kişilere işkence ve kötü muamelede bulunulduğuna ilişkin şikayetlerin işleme konulması ve soruşturulmasında aktif rol oynamakta, böylece işkence ve kötü muamele vakalarının tespitini kolaylaştırmaktadır.[39] Ayrıca Ulusal Polis Memurları Akademisi (*l'École Nationale Supérieure de la Police*) ve Ulusal Cezaevi İdaresi Akademisi (*L'École Nationale d'Administration Pénitentiaire - ENAP), AAI (Autorité Administrative Indépendante*) ile birlikte kolluk kuvvetlerine ve cezaevi görevlilerine işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin eğitimler vererek, bu konuda çıkması olası problemlerin önüne geçilmeye çalışılmaktadır.[40] Bunun yanında İzleme Komitesi (*Comité de pilotage - COPIL*) kurularak cezaevlerinde şiddetle mücadele etmek amacıyla uygulamaya konulan eylem planının desteklenmesi amaçlanmıştır.[41]

2013 yılında oluşturulan Şiddet Gören Kadınların Korunması İçin Bakanlıklar Arası Misyon (*Mission Interministérielle Pour la Protection des Femmes Victimes de Violences - MIPROF*), kadınların şiddete karşı korunması ve insan ticaretiyle mücadele etmek için çalışmaktan sorumludur.[42] Fransa'da adli mahkemeler bünyesinde kurulan Mağdur Destek Büroları da (Le Bureau d'Aide aux Victimes - BAV) suç mağdurlarına ceza yargılaması süreci boyunca ücretsiz olarak hukuki, sosyal ve psikolojik alanda destek vermektedir.

İşkence ve kötü muamele mağdurlarının da destek alabildiği bu ofislerin sayısının istikrarlı biçimde artırılması amaçlanmaktadır.[43] Primo Levi Derneği[44], *Hors la Rue* Derneği[45] ve CCEM[46] (*Comité Contre l'Esclavage Moderne*) de Fransa'da bulunan, işkence ve kötü muamele yasağının hayata geçirilmesi için çalışan ve çeşitli bakanlıklarca desteklenen sivil toplum kuruluşlarıdır.

5.2. Almanya

Almanya'nın BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol'ünü (OPCAT) onaylamasının ardından, bu Protokolün 17. maddesi uyarınca ulusal önleme mekanizması (*National Preventive Mechanism - NPM*) olarak görev yapan kurumlar İşkenceyi Önleme Ulusal Ajansı ve Länder Ortak Komisyonu olarak belirlenmiştir.[47] İşkenceyi Önleme Ulusal Ajansı, kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlerde insanlık dışı koşulları ve kötü muameleyi önlemek için görev yapan bağımsız kurumdur.[48] Länder Ortak Komisyonu ise benzer çalışmaları eyaletler düzeyinde yürütmektedir.[49]

Alman İnsan Hakları Enstitüsü (Deutsches Institut für Menschenrechte - DIMR), Almanya'da insan haklarının araştırılması, geliştirilmesi ve teşvik edilmesi amacıyla kurulmuş bağımsız bir kuruluştur.[50] Bu kurum, doğrudan işkence ve kötü muamele yasağının hayata geçirilmesi amacıyla kurulmuş olmasa da ırkçı ayrımcılık, insan kaçakçılığı, cinsiyete dayalı şiddet başta olmak üzere insan hakları alanında araştırmalar yaparak insan hakları sorunlarını belirlemekte ve bu konuda analizler sunmakta, böylelikle Almanya'da ve uluslararası düzeyde insan haklarına saygıyı teşvik etmek, insan haklarını korumak ve ihlalleri önlemek amacıyla faaliyet göstermektedir.[51]

Alman İnsan Hakları Forumu (*Forum Menschenrechte - FMR*), dünya çapında, farklı bölge ve ülkelerde ve Federal Almanya Cumhuriyeti'nde insan haklarının daha iyi ve kapsamlı bir şekilde korunması için çalışan 50'den fazla Alman sivil toplum kuruluşundan oluşan bir ağdır. Kuruluş amacı dünya çapında insan haklarının korunmasını geliştirmek için ortak projeler yürütmek, Alman kamuoyunda insan hakları konularında farkındalık yaratmak; bunu yaparken Almanya'daki olası insan hakları ihlallerine dikkat çekmek, bunların çözülmesi için çalışmak ve yerel, bölgesel ve ulusal sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını uluslararası boyutlarında desteklemek olan bu platform, işkence ve kötü muamele yasağının hayata geçirilebilmesi noktasında da önemli bir kurum olarak faaliyet göstermektedir.[52]

39
40 CAT/C/FRA/7, paragraf 117-135 ve CAT/C/FRA/Q/7/Add.1, paragraf 78-89.
41 CAT/C/FRA/Q/7/Add.1, paragraf 78-89.
42 CAT/C/FRA/Q/7/Add.1, paragraf 45 ve 138.
43CAT/C/FRA/Q/7/Add.1, paragraf 144. Ayrıca bkz. https://www.justice.fr/actu/bav#:~:text=Il%20a%20pour%20mission%20d,le%20minist%C3%A8re%20de%20la%20Justice.
44 CAT/C/FRA/Q/7/Add.1, paragraf 170.
45 CAT/C/FRA/Q/7/Add.1, paragraf 44.
46 CAT/C/FRA/Q/7/Add.1, paragraf 43.
47 https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/spt/national-preventive-mechanisms
48https://www.nationale-stelle.de/en/the-national-agency.html#:~:text=The%20National%20Agency%20for%20the%20Prevention%20of%20Torture%20is%20Germany's,the%20UN%20Convention%20Against%20Torture.
49 https://en.justiz.de/laender-bund-europa/BLK/index.php
50 https://www.institut-fuer-menschenrechte.de/das-institut
51 https://www.institut-fuer-menschenrechte.de/
52 https://www.forum-menschenrechte.de/

5.3. Hollanda

Hollanda İnsan Hakları Kurumu (*Netherlands Institute for Human Rights – SIM*) Hollanda'da insan hakları konusunda uzmanlaşmış bağımsız bir kuruluştur. SIM, her ne kadar işkence ve kötü muamele yasağının hayata geçirilmesi amacına özgülenmiş olmasa da BM'nin temel insan hakları sözleşmeleri ve AİHS gibi uluslararası belgelere uygun olarak insan haklarını korumak için çalıştığı ve Hollanda'da insan hakları ihlallerini incelemekle, raporlamakla ve bu ihlallerle ilgili tavsiyelerde bulunmakla görevli olduğu için işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin gelişmelere katkı sağlamaktadır.[53]

Hollanda Ceza İnfaz Kurumları Dairesi (*Dienst Justitiële Inrichtingen – DJI*), Hollanda Adalet Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren ve mahkûmların adalet sistemine uygun bir şekilde cezalarını çekmelerini sağlamak ve onların topluma geri dönüşlerini desteklemek amacıyla kurulan bir kamu kurumudur.[54] Bu çerçevede DJI, ceza infaz kurumlarında bulunan mahkûmların işkence ve kötü muameleye maruz kalmadan, insani şartlar altında ceza süreçlerini tamamlamaları konusunda çalışmalar yürütmektedir.[55]

Hollanda Ceza Adaleti Yönetimi ve Çocukları Koruma Kurulu (*Raad voor de Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming - RSJ*) ceza infazı ve çocukların korunmasıyla ilgili kararlar alan, politikaları geliştiren ve ceza infaz kurumlarının yönetimi ve tutukluların koşullarıyla ilgili denetim yapan bağımsız bir kurumdur.[56] Ceza adaleti ve çocukların korunması konusunda hükümete danışmanlık yapan bu kurumun çalışmaları işkence ve kötü muamele yasağının hayata geçirilmesine katkı sağlamaktadır.[57]

Hükümetin güvenilirliğini olumsuz etkileyebilecek eylemleri soruşturmak amacıyla kurulmuş olan Hollanda Ulusal Ceza Soruşturma Dairesi (*Rijksrecherche*) devletin yürütme organları ve kamu görevlileri ile ilgili suçlara ilişkin soruşturmalar yürütmektedir.[58] Bu çerçevede polis tarafından ateşli silah kullanımı ve diğer güç kullanımlarını içeren ve ciddi yaralanma veya ölümle sonuçlanan tüm olaylar da bu Kurum tarafından soruşturulmakta ve savcılığa bildirilmektedir.[59]

2010 yılında OPCAT'ı onaylayan Hollanda, taraf devletlere ulusal düzeyde işkencenin önlenmesi için bağımsız ulusal önleme mekanizması (*National Preventive Mechanism - NPM*) kurma yükümlülüğü getiren 17. maddeye uygun olarak bir ulusal önleme mekanizması kurmamış veya halihazırda kurulmuş olan herhangi bir mekanizmayı bu amaca yönelik olarak görevlendirmemiştir. Bu durumdan dolayı inceleme komisyonları tarafından eleştirilen[60] Hollanda, eleştirilere, yukarıda sözü edilen Hollanda İnsan Hakları Kurumu'nun ulusal önleme mekanizması olarak görevlendirilmesi konusunda çalışmalar yürüttükleri yönünde cevap vermiştir.[61] Halihazırda Hollanda'da dört ulusal teftiş organı Hollanda'nın ulusal önleme mekanizmasını oluşturmakta ve bu kurumlar Hollanda Güvenlik ve Adalet Müfettişliği (*Inspectorate of Justice and Security*) tarafından koordine edilmektedir.[62]

53 https://www.uu.nl/en/research/netherlands-institute-of-human-rights-sim/about-sim
54 https://www.dji.nl/over-dji
55 DJI'nın yürüttüğü birtakım çalışmalar için bkz. CPT/Inf (2023) 13, paragraf 29, 32, 35.
56 https://www.rsj.nl/over-de-rsj
57 RSJ'nın yürüttüğü birtakım çalışmalar için bkz. CPT/Inf (2023) 13, paragraf 25, 61, 73.
58 https://www.rijksrecherche.nl/
59 CPT/Inf (2023) 13, paragraf 10. https://rm.coe.int/1680abb4b8
60 CPT/Inf (2023) 12 paragraf 14-15. https://rm.coe.int/1680abb4b5 ve CAT/C/NLD/CO/7 Paragraf 22-23.
61 CPT/Inf (2023) 13, paragraf 3.
62 https://www.inspectie-jenv.nl/english

6. İşkence ve Kötü Muamele Yasağının Üye Ülkelerde Uygulanması

6.1. Fransa

Fransa'nın işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin uygulamaları genel anlamda olumlu değerlendirilmektedir. Avrupa İşkenceyi ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezayı Önleme Komitesi'nin (*European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment - CPT*) 2021 tarihli raporunda görüşülen kişilerin büyük çoğunluğu yakalama esnasında güvenlik güçleri tarafından herhangi bir kötü muameleye maruz kalmadığını belirtilmiştir.[63] Benzer şekilde ceza infaz kurumlarında bulunan kişilerin büyük çoğunluğu da cezaevi personeli tarafından kötü muameleye maruz kalmadığını ifade etmektedir.[64] Ayrıca cezaevi personelinin mahkûmlara karşı kasten şiddet uyguladığına dair iddialar oldukça az sayıdadır.[65] Diğer taraftan, Fransa'da, kolluk kuvvetleri ve cezaevi personeli tarafından gerçekleştirebilecek olası kötü muamele uygulamalarının önüne geçilebilmesi amacıyla söz konusu personele düzenli eğitimler verilmesi CPT tarafından olumlu karşılanmıştır. CPT, Fransız makamlarının polis şiddetinin önlenmesi, böylece yönetim ve komuta organlarının emrindeki tüm memurlara düzenli olarak kötü muameleye karşı "sıfır tolerans" mesajı vermesi gereğinin altını çizmiştir. Her türlü kötü muamelenin, özellikle de hakaret ve tehditlerin, özgürlükten yoksun bırakma halleri veya nakil sırasında silah kullanımının kesinlikle yasak olduğunu ve bu tür eylemlerin faillerinin, bunları teşvik edenlerin ve bunlara göz yumanların kovuşturmaya tabi tutulacağının vurgulandığı görülmektedir.[66] Bunun yanında, bazı cezaevlerinde şiddet iddiaları mevcutken, bazı cezaevlerinde ise çok sayıda personel bulunması ve tutuklular arasındaki temasın sınırlı olması nedeniyle tutuklular arası şiddete rastlanmamakta olduğu belirtilmiştir. Yerel düzeyde geliştirilen iyi uygulamaları bir araya getirmek amacıyla, gözaltında şiddetle mücadeleye yönelik mevcut tedbirleri içeren ulusal bir rehber hazırlanmakta olduğuna dikkat çekilmiştir. CPT bu aracın uygulanması hakkında bilgilendirilmek istemektedir.[67]

Fransa'da tutukevi ve cezaevlerindeki maddi koşulların, genel anlamda, yeterli ve hijyen açısından iyi durumda olduğu görülmektedir.[68] Bununla birlikte her bir birey için 4m2 yaşam alanı sağlanması gerekliliğine vurgu yapıldığı gözlemlenmektedir.[69] Ayrıca cezaevlerinin ve gözaltı kurumlarındaki birtakım yetersizliklerinin giderilebilmesi amacıyla alınmış olan önlemler raporlara yansımış ve olumlu karşılanmıştır.[70] Bunun yanı sıra cezaevlerinde kadın mahkûmların bulundukları bölümlerde anne-çocuk birimleri ve kreşler bulunmakta ve bu birimlerdeki maddi koşulların daha iyi durumda olduğu görülmekle birlikte raporda belirtilen iyileştirmeye yönelik değişikliklerin yapılması tavsiye edilmektedir.[71] Cezaevlerinde bulunan kişilerin ruh sağlığı açısından sorun teşkil eden durumlar raporlanmakla birlikte,[72] genel sağlık hizmetlerinin ve genel uzmanlığa sahip doktor bulunmasının tatmin edici olduğu ifade edilmiştir.[73] Bununla birlikte, iyileştirme tavsiyelerine yönelik olarak, her zaman ilk yardım hizmetini verebilecek bir sağlık görevlisinin, tercihen bir hemşirenin bulunması, cezaevlerinde intihar oranının yarı yarıya olması nedeniyle intihar vakalarının önlenmesine yönelik politika geliştirilmesi, sağlık kontrollerinin doktor tarafından talep edilmediği durumlarda cezaevi personeli bulunmadan yapılması, cinsiyet temelli şiddet mağdurlarının tespiti konusunda prosedürün güçlendirilmesi ve kuruma kabulde ilk sağlık kontrollerinin sistematik şekilde yapılmasının temininin tavsiye edildiği görülmektedir[74].

63 CPT/Inf (2021) 14, sayfa 4.
64 CPT/Inf (2021) 14, paragraf 45.
65 CPT/Inf (2021) 14, sayfa 5.
66 CPT/Inf (2021) 14, paragraf 14.
67 CPT/Inf (2021) 14, paragraf 46.
68 CPT/Inf (2021) 14, paragraf 50.
69 CPT/Inf (2021) 14, paragraf 42.
70 CPT/Inf (2021) 14, paragraf 41-44., CPT Cevap, s.2-4, paragraf 5-17; CPT/Inf (2021) 15, paragraf 14.
71 CPT/Inf (2021) 14, paragraf 62.
72 CAT/C/FRA/CO/7, paragraf 23-26., CPT/Inf (2021) 14, paragraf 84- 86.
73 CPT/Inf (2021) 14, paragraf 77.
74 CPT/Inf (2021) 14, paragraf 78-79 ve 81, 86.

Fransa'da işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin uygulamada ortaya çıkan ve ilgili raporlara yansıyan bir problem ise gözaltı sürecine ilişkindir. Gözaltı sürelerinin mevzuattaki düzenlemeleri gereğinden fazla esnetecek şekilde uzatılması, bu sorunların başında gelmektedir.[75] Ayrıca gözaltındaki kişilerin avukata erişimini zorlaştıran uygulamalar[76] ve Fransızca bilmeyen kişilerin tercüman hizmetinden yararlanmasında karşılaşılan zorluklar[77] raporlarda yer verilen diğer sorunlu konulardır. Gözaltında avukata erişim ve susma hakkı başta olmak üzere usuli güvencelerin altının çizildiği Fransa'ya karşı verilen AİHM kararları da dikkate alınarak, örneğin polis tarafından başvurulan mülakat uygulamasına yürürlükteki mevzuattan kaldırılarak son verilmiştir.[78]

Diğer taraftan, özellikle gözaltında kötü muamelenin şiddeti de dikkate alındığında başvuruya konu muamelenin işkence olarak nitelendirilerek AİHS madde 3 ihlaline karar verilen *Selmouni v. Fransa* kararı yerleşik içtihatta önemli bir yeri haizdir ve en temel kararlardan biridir.[79] Bu karar "işkence"ye AİHM içtihadında ilk defa ve daha geniş bir tanım getirmiş olması bakımından önem taşımaktadır.[80] Fransa'ya ilişkin olarak verilen temel kararlar ışığında yerleşik hale gelen içtihatta önceden tasarlanan, aralıksız olarak saatlerce uygulanan ve basit yaralama ya da ağır fiziksel veya manevi ıstıraba yol açan muameleyi insanlık dışı olarak değerlendirmiştir.[81] Öte yandan, güncel bir kararında AİHM, Fransa'nın, gözaltı sırasında bir şüpheliye yönelik polis memurları tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemleri nedeniyle işkence yasağını ihlal ettiğine karar vermiştir.[82]

6.2. Almanya

Almanya'nın işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin hukuk uygulamalarına bakıldığında genel olarak olumlu bir çerçeve çizilmektedir. Bu kapsamdaki değerlendirmeler ilk olarak gerek gözaltı merkezlerinde gerekse de cezaevlerinde kişilerin, kolluk görevlileri tarafından herhangi bir kötü muameleye maruz bırakılmadıklarına ilişkin raporlar sayesinde yapılabilmektedir.[83] Raporlardaki bulgulara bakıldığında, kural olarak kolluk görevlilerinin nazik ve profesyonel şekilde görev yaptığı belirtmektedir.[84] Gözaltı ve cezaevi süreçlerinde çıplak aramaya[85] ve mekanik kısıtlama (*fixierung*)[86] uygulamasına[87] çok nadiren başvurulması, benzer şekilde kısıtlama tedbirlerinin de zaruri durumlar dışında uygulanmıyor olması[88] Almanya'nın uygulamalarına ilişkin olumlu izlenimi kuvvetlendirmektedir. Diğer taraftan söz konusu kişilerin kolluk görevlileri tarafından kötü muameleye maruz bırakıldıklarını iddia ettikleri durumda ilgili kolluk görevlisi aleyhine etkili şekilde soruşturma yapılabildiği ifade edilmiştir.[89] Bu kapsamda birtakım eyaletlerde polis memurlarıyla ilgili herhangi bir şikâyette bulunulması halinde soruşturmaları yürütecek merkezi bir soruşturma büroları[90] ve kamu denetçiliği kurumu[91] kurulmuştur.

CPT raporlarına yansıyan bilgilerden hareketle elde edilebildiği kadarıyla şu hususlar ön plana çıkmaktadır: Alman ceza hukuku sisteminde gözaltı süreleri mevzuata uygun olarak kısa şekilde uygulanmakta[92] ve kişilere gözaltına alınma sebepleri ile hakları ve yükümlülükleriyle ilgili bilgi verilmektedir.[93] Bunun yanı sıra, gözaltı merkezlerindeki ve cezaevlerindeki maddi koşulların oldukça iyi durumda olduğu ifade edilmiştir.[94] Cezaevlerindeki doluluk oranının %80 seviyesinde olması[95], hücrelerin yeterli büyüklükte, temiz ve uygun donanıma sahip olması[96] gibi asgari koşulların sağlanmış olmasının yanı sıra; cezaevinde bulunan anne-çocuk bölümünün özellikle yüksek standartlara sahip olması[97], mahkûmlara boş vakitlerini iyi değerlendirmeleri için imkanlar yaratılmaya

75 CPT/Inf (2021) 14, paragraf 12., CPT/Inf (2021) 15, paragraf 54.
76 CPT/Inf (2021) 14, paragraf 23-24., CAT/C/FRA/CO/7, paragraf 10-11.
77 CPT/Inf (2021) 14, paragraf 26.
78 AİHM Wang v. Fransa, no. 83700/17, 28/04/2022; aksi yönde, somut olayın şartları açısından bkz. Dubois v. Fransa, no. 52833/19, 28/04/2022.
79 AİHM Selmouni v. Fransa [BD], no. 25803/94, 28/07/1999.
80 Bkz. Dutertre G., Avrupa İnsan hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler, Avrupa Konseyi Yayınları, s. 65-68. https://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/kitaplar/aihmkararlarindanornekler.pdf
81 AİHM Ramirez Sanchez v. Fransa [BD], no.59450/00, 04/07/2006.
82 AİHM Castellani v. Fransa, no. 43207/16, 30/04/2020.
83 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 36.
84 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 14.
85 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 30.
86 Mekanik kısıtlama, kişinin vücuduna yerleştirilen ve sabitlenen, kişinin kolayca çıkaramayacağı ve vücudunun tamamının veya bir kısmının hareket özgürlüğünü kısıtlayan bir cihaz veya ekipman kullanılması anlamına gelmektedir.
87 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 91.
88 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 128.
89 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 15, CAT/C/DEU/6, paragraf 131-140.
90 CAT/C/DEU/6, paragraf 131.
91 CAT/C/DEU/CO/6, paragraf 37-38.
92 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 12.
93 Gözaltına alma prosedürüyle ilgili ayrıntılar için bkz. CAT/C/DEU/6, paragraf 163-197.
94 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 24 ve 39-42.
95 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 35.
96 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 24 ve 35.
97 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 40 ve 44.

çalışılması[98] ve mahkumlara belirli sürelerle psikologlar veya din adamları tarafından "rahatlama görüşmeleri" imkanı sunulması[99] söz konusu merkezlerin üst seviyede koruma kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, cezaevlerinde mahkûmlar arası şiddet vakalarına rastlanmıyor olması[100] ve hapishane personeli sayısının yeterli olması[101] da mahkûmlara işkence ve kötü muamele yasağı bakımından iyi bir koruma sağlandığına işaret etmektedir. Gözaltı uygulamaları ve mahkûmiyet süresi boyunca kişilerin avukata[102] ve doktora[103] erişim haklarından etkin bir şekilde yararlanabilmeleri, gözetimsiz şekilde aileleri tarafından ziyaret edilebilmeleri[104] ve telefona sınırsız şekilde erişebiliyor olmaları,[105] iyi uygulamalar olarak raporlara yansımaktadır. Gözaltı merkezleri ve cezaevlerinde kişilere sunulan genel sağlık ve psikolojik sağlık hizmetleri de yeterli seviyededir.[106]

Alman hukuk sisteminde işkence ve kötü muamele yasağının hayata geçirilebilmesine yönelik olarak çeşitli konularda yeni düzenleme ve uygulamalar getiren eylem planları yürürlüğe konmuş bulunmaktadır. Bu eylem planları arasında "Irkçılığa Karşı Ulusal Eylem Planı- Eşitsizlik İdeolojileri ve İlgili Ayrımcılıkla Başa Çıkmak için Pozisyonlar (Tutumlar) ve Önlemler"[107] yer almaktadır ve aynı zamanda "çocukların ve gençlerin cinsel şiddet ve sömürüye karşı korunması" konulu hem uluslararası düzeyde hem de ulusal bağlamda hazırlanan tavsiyeler[108] uygulamaya konmuştur. Aynı zamanda "*Werdenfelser Weg*" ve "*ReduFix*" isimli iki proje kapsamında kolluk görevlilerine hak kısıtlamalarından mümkün olan en üst seviyede nasıl kaçınılacağı konusunda aktif olarak eğitim seminerleri verilmektedir.[109]

İşkence ve kötü muamelenin önlenmesine ve bu muameleler sonucunda delil elde edilmesi ve özellikle işkence tehdidine ilişkin olarak *Gäfgen* kararı[110] ve yasak yöntemlerden elde edilen delilin kullanılmasına ilişkin olarak *Jalloh* kararı[111], AİHM içtihadında işkence yasağının ve bundan elde edilen delillerin yargılamada kullanılmaması gereğine ilişkin temel prensipleri oluşturmaktadır. Bu içtihat uygulamanın iyileştirilmesine de vesile olarak değerlendirilebilir. Almanya aleyhine AİHM'e, AİHS'in 3. maddesi çerçevesinde işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin olarak yapılmış ve karara bağlanmış olan bireysel başvuru sayısının özellikle son yıllardaki azlığı dikkat çekmektedir. Son beş yıl içerisinde söz konusu başvurulardan Almanya aleyhine sonuçlanan sadece bir[112] kararın bulunmasından hareketle Almanya'nın konuya ilişkin mevzuat ve uygulamasının kişilerin hak ihlaline neden olmamaya çalışacak şekilde kurgulandığı değerlendirilebilir.

6.3. Hollanda

İncelenen raporlara yansıyan raporlardan hareketle, Hollanda'da işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin sistem, genel anlamda yeterli ve olumlu olarak değerlendirilebilmektedir. Hollanda'da işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin olarak olumlu bir uygulama olarak değerlendirilebilecek hususlardan ilki, gerek gözaltı merkezlerinde gerek cezaevinde bulunan kolluk kuvvetleri ve personellerin kişilere olan tutum ve davranışlarıdır. Öyle ki, incelenen raporlardaki tespitlere göre, gözaltında tutulan kişiler polis tarafından herhangi bir kötü muameleye maruz kalmadıklarını, aksine kural olarak nazik ve saygılı bir tutumla karşılaştıklarını aktarmışlardır[113] ve aynı durum cezaevi personelleri için de geçerlidir.[114] Bununla birlikte, belirtmek gerekir ki sayısı ve sıklığı az olmak üzere polis tarafından ırksal nefret temelli kötü muamele uygulamalarıyla[115] ve gözaltı işlemleri esnasında başvurulan ölçüsüz şok tabancası ve biber gazı kullanımı[116] ile fazla sıkı kelepçeleme uygulamalarıyla da karşılaşılmaktadır.[117] Bununla birlikte söz konusu kötü muamele uygulamalarının etkin bir şekilde soruşturulabilmesi için savcılık makamı

98 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 43 ve 45.
99 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 50.
100 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 37.
101 CPT/ Inf (2022) 18, paragraf 75.
102 CAT/C/DEU/6, paragraf 17 ve 20-22, CPT/Inf (2022) 18, paragraf 20.
103 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 23.
104 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 79.
105 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 77.
106 CPT/Inf (2022) 18, paragraf 59, 64, 70 ve 110-116.
107 CAT/C/DEU/CO/6, paragraf 30.
108 CAT/ C/ DEU/ 6, paragraf 58.
109 CAT/C/DEU/6, paragraf 105.
110 AİHM, Gäfgen v. Almanya [BD], no. 22978/05, 30.06.2008.
111 AİHM, Jalloh v. Almanya [BD], no. 54810/00, 11.07.2006.
112 AİHM, Roth v. Almanya, no. 6780/18 ve 30776/18, 22.01.2021.
113 CPT/Inf (2023) 12, paragraf 23.
114 CPT/Inf (2023) 12, paragraf 106.
115 CAT/C/NLD/CO/7, paragraf 44.
116 CAT/C/NLD/CO/7, paragraf 42.
117 CPT/Inf (2023) 12, paragraf 23.

bünyesinde faaliyet gösteren bir "İç Soruşturma Dairesi" oluşturulması takdirle karşılanmaktadır.[118] Ayrıca polis tarafından etnik/ırksal profilleme yapılmasının engellenmesi amacıyla "Farklılığın Gücü" ve "Ayrımcılığı Ortadan Kaldırın" programları başlatılmıştır.[119]

İşkence ve kötü muamele yasağının etkili bir şekilde uygulanıp uygulanmadığına dair diğer bir inceleme konusu olan gözaltı merkezleri ve cezaevlerinin fiziki koşullarına ilişkin değerlendirmeler Hollanda açısından son derece olumlu sonuçlanmıştır. Gözaltı merkezlerindeki maddi koşulların gözaltı süresi boyunca barınmak için yeterli olduğu sonucuna varılmış,[120] cezaevlerindeki standartların ise gerek doluluk oranı gerek mahpuslara sunulan imkânlar bakımından yüksek standartta olduğu belirtilmiştir.[121] Cezaevlerinde sunulan sağlık hizmetlerine ilişkin olarak 2018 yılında İşkenceye Karşı Komite (CAT) tarafından yapılan incelemelerde yetersizliklere rastlansa da 2022 tarihli CPT raporlarında ziyaret edilen tüm kuruluşlarda sağlık hizmetlerinin yüksek kalitede olduğu açıklanmış, ruh sağlığı hizmetlerinin geliştirilmesine ilişkin tavsiyelerde bulunulmuştur.[122]

İlgili raporlara göre, Hollanda hukuk sisteminde gözaltı sürelerinin çok kısa şekilde öngörülmüş olması ve uygulamada bu sürelere uyuluyor olmasının olumlu karşılandığı belirtilmiştir.[123] Ayrıca yine raporlara göre, gözaltına alınan kişiler avukata, doktora veya iletişim kurmak istedikleri üçüncü kişiye erişebilme haklarına ilişkin olarak bir sorunla karşılaşmamaktadır.[124] Mahkûmlara uygulanan disiplin yaptırımlarının ise genel olarak orantılı olduğu izlenimi edinilmiştir.[125]

İşkence ve kötü muamele yasağına ilişkin olarak Hollanda aleyhine AİHM'e yapılan güncel başvuru sayısının diğer Üye Ülkelere kısayla oldukça az sayıda olması ve bu başvuruların büyük kısmının ihlal kararıyla sonuçlanmamış olması[126] Hollanda'nın konuya ilişkin uygulamalarını değerlendirmek için bir gösterge olabilir. Ayrıca bu başvuruların içerisinde Hollanda'nın konuya ilişkin pozitif yükümlülüklerini yerine getirmediğine yönelik bir başvurunun yer almaması da Hollanda'nın yasağın uygulanmasına ilişkin standartlarının yüksek olduğuna işaret edebilir. Bununla birlikte, AİHM önünde ihlal kararı bulunan başvurular arasında ise *Murray v. Hollanda* ön plana çıkmaktadır. Bu kararda, müebbet hapis cezasına mahkûm edilen kişilerin tahliyesini olanaklı kılan rehabilitasyon olanaklarının sağlanamaması nedeniyle cezanın *de facto* indirilemez olduğu kabul edilmiş ve AİHS'nin 3. maddesinin ihlaline karar verilmiştir. Zira başvurucu hakkında psikolojik rahatsızlığı tahliyeye engel olarak kabul edilmesine karşın başvurucuya herhangi bir tedavi olanağı sağlanmamıştır[127]. Söz konusu karar, hasta mahpusların durumu ve umut hakkı açısından yerleşik içtihadı devam ettiren önemli bir karar olarak değerlendirilebilir.

7. Sonuç

Bu çalışma kapsamında, belirlenen üç Üye Ülkenin işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin olarak sahip oldukları mevzuat, kurumsal yapılanma ve uygulamalar incelenmiştir. Bu incelemeler neticesinde gelinen noktada öne çıkan bazı hususlar belirlenmiştir.

Ülkelerin işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin olarak sahip oldukları mevzuat değerlendirilecek olursa, ilk olarak ülkelerin anayasaları dikkate alınarak sağlanan anayasal düzeydeki güvencenin kapsamı üzerinde durmak gerekir. Yukarıda açıklandığı üzere Fransız Anayasası'nda işkence ve kötü muamele eylemlerinden söz edilmeyip yalnızca ölüm cezasını yasaklayan bir hüküm yer almaktadır. Alman Anayasası ise insan onurunun korunmasını temel anayasal düzeleme olarak öngörerek işkence yasağına ilişkin kuvvetli bir zemin hazırlamıştır. Alman Anayasası, işkence ve kötü muameleyi, yaşam hakkı ile bedensel bütünlük hakkıyla ilişkilendirerek koruma altına alırken, Hollanda Anayasası'nda konuya ilişkin özel bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Anayasaların ait oldukları ülkede, temel hak ve özgürlüklere ilişkin en üst korumayı sağlayan metinler olduğu düşünüldüğünde şüphesiz işkence ve kötü muamele yasağına açıkça yer verilmesinin bu yasağın hayata geçirilebilmesi açısından önemi büyüktür. Ancak, anayasal metinlerin aynı zamanda bir toplumun temel hak ve özgürlükler konusundaki

118 CPT/Inf (2023) 12, paragraf 17.
119 CAT/C/NLD/CO/7, paragraf 5.
120 CPT/Inf (2023) 12, paragraf 41-44, 61-66
121 Ayrıca Hollanda'da bulunan cezaevlerine ilişkin ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. CPT/Inf (2023) 12, paragraf 109-113
122 CPT/Inf (2023) 12, 140-152
123 CPT/Inf (2023) 12, paragraf 18
124 CPT/Inf (2023) 12, paragraf 27, 33,37
125 CPT/Inf (2023) 12, paragraf 157.
126 Örnek AİHM kararları için bkz. S.A. v. Hollanda (no. 49773/15) ve A.S.N. ve Diğerleri v. Hollanda (nos. 68377/17 ve 530/18).
127 AİHM Murray v. Hollanda [BD], no. 10511/10, 26/04/2016; diğer kararlar için bkz. AİHM Mathew v. Hollanda, no. 24919/03, 29/09/2005; AİHM Van der Ven v. Hollanda, no. 50901/99, 04/02/2003

tarihsel ve sosyolojik ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla kaleme alındığı bilindiğinden; Hollanda'nın işkence ve kötü muameleye ilişkin ülkesel deneyimlerinin bu yasağa anayasalarında yer verecek boyutta problemli olmadığı sonucuna ulaşılabilmesi mümkündür. Dolayısıyla bu bir koruma eksikliği olarak nitelendirilmeyebilir.

İşkence ve kötü muamele yasağının ülkelerin yasal mevzuatlarında nasıl düzenlendiğine bakıldığında ise, bu yasağın Fransa'nın ulusal mevzuatında kendisine geniş yer bulduğu tespiti yapılabilir. İşkence ve kötü muamele eylemlerinin neler olduğuna ilişkin bir tanıma Fransız mevzuatında yer verilmemesi uluslararası sözleşmelere uyum açısından sorun teşkil etmekle birlikte pek çok eylemin bu kapsamda değerlendirilmesinin ve böylelikle cezalandırılmasının önünü açabileceği söylenebilir. Her ne kadar tanım maddesinden söz edilemese de Fransız Ceza Kanunu'nda işkence ve barbarlık eylemlerine ilişkin birçok hükmün bulunması, ayrıca bu eylemlerin başka suçlar bakımından da ağırlaştırma sebebi olarak öngörülmesi, caydırıcılık sağlama noktasında olumlu değerlendirilebilir. Ayrıca, Fransız mevzuatında gerek diğer yasal düzenlemelerle gerek konuya ilişkin yönetmeliklerle bu caydırıcılık çabası desteklenmektedir. Hollanda, işkence ve kötü muamele yasağına HCK yerine HUSK'de yer vermiş ve işkence eylemlerine ilişkin ikili bir tanımla suçları ele almıştır. Almanya hukuk sisteminde ise işkence ve kötü muameleye ilişkin cezai hükümler özellikle zayıf grupları korumaya yönelmiş ve birtakım suçlar bakımından da ağırlaştırma sebebi yapılmıştır.

Üye Ülkelerin işkence ve kötü muamele yasağının hayata geçirilebilmesi amacıyla sahip oldukları kurumsal yapılanmalar incelendiğinde ise öncelikle OPCAT'nin 17. maddesi çerçevesinde ülkelerin sahip olması gereken ulusal önleme mekanizmasının varlığına ve işlerliğine dikkat çekmek gerekir. Fransa ve Almanya'nın söz konusu Protokolde yer alan şartları karşılayacak şekilde bir ulusal önleme mekanizmasına sahip oldukları görülürken, Hollanda'da bu görevi yerine getiren bağımsız bir kurum henüz oluşum aşamasındadır. Üye Ülkelerin konuya ilişkin kurmuş oldukları diğer kurumsal yapılara bakıldığında ise Fransa'da gerek bağımsız kurumların gerek birtakım devlet kurumlarının, gerekse de sivil toplum kuruluşlarının işkence ve kötü muamelenin önlenmesi konusunda önemli görevler üstlendikleri görülmektedir. Hollanda'da bu kurumlar sayıca az olmakla birlikte konuya ilişkin önemli görevleri haiz oldukları söylenebilir. Almanya'da ise özellikle sivil toplum kuruluşlarının konuya ilişkin çalışmalarını destekleyebilmek amacıyla koordinasyon bakımından güçlü yapılar oluşturulmuş olması dikkat çekicidir.

Diğer taraftan, işkence ve kötü muamele yasağının Üye Ülkelerin uygulamalarına nasıl yansıdığına bakılacak olursa, Fransa'da başta kolluk kuvvetleri tarafından uygulanan kötü muamele eylemleri ve gözaltı merkezleri ile cezaevlerinin yetersiz koşulları olmak üzere bahsi geçen sorunlar mevcut olmakla birlikte, AİHM önüne gelen dosyaların büyük çoğunlukla geri göndermeme ilkesi ve refakatsiz çocukların ve göçmenlerin idari gözetim altında tutulmasıyla ilgili olduğu vurgulanabilir. Almanya açısından ise özellikle AİHM önüne gelen davalardan gözlemlendiği üzere, cezaevlerindeki kötü muamele iddiaları ve yasak yöntemler ve hukuka aykırı elde edilen delillerin kullanılmasına ilişkin olarak bu delillerin hükme esas alınmamasına ilişkin ortaya konan prensipler bakımından uygulamanın iyileşmesine yönelik gelişen uygulama gözlemlenmektedir. Bu önemli bir kazanım olarak değerlendirilebilir. Hollanda'daki uygulamalara bakıldığında ise, problem teşkil eden birkaç hususun varlığından söz edilebilmekle birlikte *kamuoyuna yansıdığı kadarıyla edinilen sınırlı bilgilerle* Hollanda'nın yaygın şekilde hak ihlallerine sebep olduğuna dair bir tespit olmadığı ve kişilere konuya ilişkin daha üst seviyede koruma sağladığı söylenebilir.

Tüm bu açıklamalar neticesinde gelinen noktanın, bir devletin insan hakları standartlarının, o devletin sahip olduğu mevzuat ve kurumlardan daha çok, söz konusu düzenlemeleri hayata geçiren uygulayıcıların insan hakları farkındalığı ve o devletin insan haklarına ilişkin deneyimi ve tarihsel geçmişiyle ilgili olduğu savını destekleyecek nitelikte olduğu söylenebilir. Buna ek olarak, işkence yasağına ilişkin olarak üç ülke açısından da verilen çeşitli kararlarla gelişen AİHM içtihadına uygun şekilde uygulamanın geliştirilmeye ve bu doğrultuda iyileştirilmeye çalışıldığı, bu çalışmada incelenen uygulamaya ilişkin raporlara da yansımış olduğu gözlemlenmektedir.

KAYNAKÇA

Alman Ceza Kanunu. (1998, 13 Kasım). Erişim adresi https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/

Alman Ceza Muhakemesi Kanunu. (1987, 7 Nisan). Erişim adresi https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html

Alman İnsan Hakları Enstitüsü (Deutsches Institut für Menschenrechte) web sitesi. [Enstitü]. Erişim adresi https://www.institut-fuer-menschenrechte.de/das-institut

Alman İnsan Hakları Enstitüsü web sitesi. [Anasayfa]. Erişim adresi https://www.institut-fuer-menschenrechte.de/

Almanya Ulusal İşkenceyi Önleme Ajansı web sitesi. [Anasayfa]. Erişim adresi https://www.nationale-stelle.de/en/the-national-agency.html#:~:text=The%20National%20Agency%20for%20the%20Prevention%20of%20Torture%20is%20Germany's,the%20UN%20Convention%20Against%20Torture.

Avrupa Birliği İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi. (2021, 24 Haziran). *Fransa Ziyareti Vesilesiyle Fransa Cumhuriyeti Hükümetine Rapor.* Dok. No. CPT/Inf (2021) 14. Avrupa Konseyi. Erişim adresi https://rm.coe.int/1680a2f0a0

Avrupa Birliği İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi. (2023, 23 Haziran). *Hollanda Hükümeti'nin Avrupa İşkence ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi'nin (CPT) Hollanda Krallığı'na Yaptığı Ziyarete İlişkin Rapora Cevabı.* CPT/Inf (2023) 13. Avrupa Konseyi. Erişim adresi https://rm.coe.int/1680abb4b8

Avrupa Birliği İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi. (2023,23 Haziran). *Avrupa İşkencenin Ve İnsanlık Dışı Veya Onur Kırıcı Ceza Veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi Tarafından Hollanda Krallığı'na Gerçekleştirilen Periyodik Ziyaret Hakkında Hollanda Hükümeti'ne Sunulan Rapor*. Avrupa Konseyi. Dok. No. CPT/Inf (2023) 12. Erişim adresi https://rm.coe.int/1680abb4b5

Avrupa Birliği İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi. (2023, 23 Haziran). *Hollanda Hükümeti'nin Avrupa İşkencenin Ve İnsanlık Dışı Veya Onur Kırıcı Ceza Veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi'nin (CPT) Hollanda Krallığı'na Yaptığı Ziyarete İlişkin Rapora Cevabı.* Avrupa Konseyi. Dok. No. CPT/Inf (2023) 13. Erişim adresi https://rm.coe.int/1680abb4b8

Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı Raporu. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-criminal-detention-conditions-in-the-eu_en.pdf

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Ramirez Sanchez v. Fransa [BD],* no. 59450/00, 04/07/2006.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Wang v. Fransa,* no. 83700/17, 28/04/2022.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. (2019, 16 Eylül). *Saadi v. İtalya* [BD]. Başvuru no. 37201/06, 28/02/2008.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. *A.S.N. ve Diğerleri v. Hollanda.* Başvuru no. 68377/17 ve 530/18.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. *Castellani v. Fransa.* Başvuru no. 43207/16, 30/04/2020.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. *Dubois v. Fransa*, no. 52833/19, 28/04/2022.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. *Gäfgen v. Almanya [BD]*, Başvuru no. 22978/05, 30.06.2008.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. *İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya İlişkin Üçüncü Ülkelere Yönelik AB Politikası Hakkında Kılavuz İlkeler.*

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. *İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya İlişkin Üçüncü Ülkelere Yönelik AB Politikası Hakkında Kılavuz İlkelerin 2019 Revizyonu.* Avrupa Konseyi Dok. No. 10842/19. Erişim adresi https://www.consilium.europa.eu/media/40644/guidelines-st12107-en19.pdf

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. *Labita v. İtalya [BD].* Başvuru no.26772/95, 06/04/2000.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. *Mathew v. Hollanda.* Başvuru no. 24919/03, 29/09/2005.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. *Murray v. Hollanda [BD].* Başvuru no. 10511/10, 26/04/2016.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. *Roth v. Almanya.* Başvuru no. 6780/18 ve 30776/18, 22.01.2021.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. *S.A. v. Hollanda.* Başvuru no. 49773/15, 02/06/2020.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. *Selmouni v. Fransa [BD].* Başvuru no. 25803/94, 28/07/1999.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. *Van der Ven v. Hollanda.* Başvuru no. 50901/99, 04/02/2003.

Avrupa Konseyi. (t.y.). İşkence Yasağı. Erişim adresi https://www.coe.int/en/web/echr- toolkit/interdiction-de-la-torture

Avrupa Konseyi. (t.y.). *Yönetici Özeti*. Avrupa Konseyi Dok. No. CPT/Inf (2022) 18. Erişim adresi https://rm.coe.int/1680a80c62

Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi. (2012, 25 Ekim). *2012/29/AB sayılı Direktif*. Erişim adresi https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029

Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi. (2019, 16 Ocak). *İdam Cezası, İşkence veya Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Ceza İçin Kullanılabilecek Belirli Malların Ticaretine İlişkin 2019/125 sayılı Tüzük.* Erişim adresi. https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/108358/133894/F-1305032864/EEU-18358%20(EN).pdf

Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi. (2009, 23 Temmuz). *2008 Yılı Fransa Dördüncü ve Altıncı Periyoduk Raporlar.* Birleşmiş Milletler. Dok. No. CAT/C/FRA/4-6. Erişim adresi https://documents-dds- ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G09/438/95/pdf/G0943895.pdf?OpenElement

Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi. (2015, 29 Temmuz). *2014 Yılı Fransa Yedinci Periyoduk Raporu.* Birleşmiş Milletler. Dok. No. CAT/C/FRA/7. Erişim adresi https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/168/21/pdf/G1516821.pdf?OpenElement

Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi. (2016, 10 Haziran). *Fransa'nın Yedinci Periyodik Raporuna İlişkin Nihai Gözlemler.* Birleşmiş Milletler. Dok. No. CAT/C/FRA/CO/7. Erişim adresi https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/117/35/pdf/G1611735.pdf?OpenElement

Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi. (2016, 18 Şubat). *Fransa'nın Yedinci Periyodik Raporuna İlişkin Sorunlara Verdiği Cevaplar.* Birleşmiş Milletler. Dok. No. CAT/C/FRA/Q/7/Add.1. Erişim adresi https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/DownloadDraft.aspx?key=XHDITmA47Wudu208zkc90n5gNZK6JzUfT/qTO6md+5Rr5Th81UikGxSSySKMr2MOQZgw4SKaIO975OdFvEuOZg==

Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi. (2017, 26 Eylül). *Almanya 2015 Yılı Altıncı Periyodik Raporu.* Birleşmiş Milletler. Dok. No. CAT/C/DEU/6. Erişim adresi https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/281/57/pdf/G1728157.pdf?OpenElement

Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi. (2018, 18 Aralık). *Hollanda'nın Yedinci Periyodik Raporuna İlişkin Nihai Gözlemler.* Birleşmiş Milletler. Dok. No. CAT/C/NLD/CO/7. Erişim adresi https://documents-dds- ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/442/89/PDF/G1844289.pdf?OpenElement

Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi. (2019, 11 Temmuz). *Almanya'nın Altıncı Periyodik Raporuna İlişkin Nihai Gözlemler.* Birleşmiş Milletler. Dok. No. CAT/C/DEU/CO/6. Erişim adresi https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/213/99/pdf/G1921399.pdf?OpenElement

Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi. (t.y.). *Ulusal Önleme Mekanizmaları*. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği. Erişim adresi https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/spt/national-preventive-mechanisms

Bund-Länder Komisyonu. (t.y.). *Federal ve Eyalet Hükümetleri Karma Komisyonu.* E-Justice. Erişim adresi https://en.justiz.de/laender-bund-europa/BLK/index.php

Contrôleur Général des Lieux de Pivation de Liberte. (t.y.). The Tasks Of The CGLPL. Erişim adresi https://www.cglpl.fr/en/the-tasks-of-the-controleur-general-des-lieux-de-privation-de-liberte/

Cour de Cassation, Communiqué : Compétence universelle de la justice française à l'égard de crimes commis

en Syrie. https://www.courdecassation.fr/toutes-les-actualites/2023/05/12/communique-competence-universelle-de-la-justice-francaise-legard.

Dutertre, G. (2007, Eylül). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler.* Ankara: Avrupa Konseyi Yayınları. Erişim adresi https://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/kitaplar/aihmkararlarindanornekler.pdf

Dutertre, G. (t.y.). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler.* Avrupa Konseyi Yayınları.

Fransa İç Güvenlik Kanunu. Erişim adresi https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000025503132?etatTexte=VIGUEUR&etatTexte=VIGUEUR_DIFF

Fransa Adalet Bakanlığı. (2022, 18 Mart). Mağdur Destek Ofisi. Erişim adresi https://www.justice.fr/actu/bav#:~:text=Il%20a%20pour%20mission%20d,le%20minist%C3%A8re%20de%20la%20Justice.

Fransa Ekonomi, Maliye, Sanayi ve Dijital Egemenlik Bakanlığı. (t.y.). *İşkence Yasağı*. Erişim adresi https://www.entreprises.gouv.fr/fr/echanges-commerciaux-et-reglementation/service-des-biens-double-usage/anti-torture

Fransa Savuma Bakanlığı (Défenseur des droits). (2023, 21 Mart). İnsan Hakları Savunucusunu Keşfet. Erişim adresi https://www.defenseurdesdroits.fr/fr/institution/organisation/defenseur

Fransız Cezaevi Kanunu. Erişim adresi https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000045476241?etatArticle=ABROGE&etatArticle=MODIFIE&etatArticle=MODIFIE_MORT_NE&etatArticle=TRANSFERE&etatArticle=VIGUEUR&etatTexte=VIGUEUR&isAdvancedResult=true&nomCode=

BfMAIA%3D% 3D&nomCode=KQbirA%3D%3D&nomCode=M94xeQ%3D%3D&nomCode=U1c RFQ%3D%3D&nomCode=aQb8Ig%3D%3D&nomCode=at3QJA%3D%3D&nomCode=mNqhdw%3D%3D&nomCode=n50U 7g%3D%3D&nomCode=zW1Hnw%3D%3D&page=1&pageSize=100&query=%7B%28%40ALL%5Bt%22torture%22%5D%29%7D&tab_selection=code&typePagination=DEFAUT&typeRecherche=etat

Fransız Ceza Kanunu. Erişim adresi https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/

Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu. Erişim adresi https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154? etatArticle=ABROGE&etatArticle=MODIFIE&etatArticle=MODIFIE_MORT_NE&etatArticle=TRANSFERE&etatArticle=VIGUEUR&etatTexte=VIGUEUR&isAdvancedResult=true&nomCode=BfMAIA%3D%3D&nomCode=KQbirA%3D%3D&nomCode=M94xeQ%3D%3D&nomCode=U1c RFQ%3D%3D&nomCode=aQb8Ig%3D%3D&nomCode=at3QJA%3D%3D&nomCode=mNqhdw%3D%3D&nomCode=n50U 7g%3D%3D&nomCode=zW1Hnw%3D%3D&page=1&pageSize=100&query=%7B%28%40ALL%5Bt%22torture%22%5D%29%7D&tab_selection=code&typePagination=DEFAUT&typeRecherche=etat

Fransız Cumhuriyeti Anayasası. (1958, 4 Ekim). Erişim adresi https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_oct2009.pdf

Fransız Medeni Kanunu. Erişim adresi https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721?etatArticle=ABROGE&etatArticle=MODIFIE&etatArticle=MODIFIE_MORT_NE&etatArticle=TRANSFERE&etatArticle=VIGUEUR&etatTexte=VIGUEUR&isAdvancedResult=true&nomCode=BfMAIA%3D%3D&nomCode=KQbirA%3D%3D&nomCode=M94xeQ%3D%3D&nomCode=U1c RFQ%3D%3D&nomCode=aQb8Ig%3D%3D&nomCode=at3QJA%3D%3D&nomCode=mNqhdw%3D%3D&nomCode=n50U7g%3D%3D&nomCode=zW1Hnw%3D%3D&page=1&pageSize=100&query=%7B%28%40ALL%5Bt%22torture%22%5D%29%7D&tab_selection=code&typePagination=DEFAUT&typeRecherche=etat

Hollanda Ceza Muhakemesi Kanunu. Erişim adresi https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/nld/1921/criminal_procedure_code_of_the_netherlands_html/Code_of_Criminal_Procedure_incorporating_amendments_up_to_Octob er_2012.pdf

Hollanda Uluslararası Suçlar Kanunu. (2003, 19 Haziran). Erişim adresi https://documents.law.yale.edu/sites/default/files/netherlands_-_international_crimes_act_english_.pdf

Hollanda Adalet ve Güvenlik Bakanlığı Adli Kurumlar Daire Başkanlığı web sitesi. [Adli Kurumlar Daire Başkanlığı Hakkında]. Erişim adresi https://www.dji.nl/over-dji

Hollanda Adalet ve Güvenlik Bakanlığı Adli Kurumlar Daire Başkanlığı. (t.y.). Güvenli ve Adil Bir Topluma Ulaş-

mak için İzleme. Erişim adresi https://www.inspectie-jenv.nl/english

Hollanda Ceza Adaleti Yönetimi ve Çocukları Koruma Kurulu web sitesi. [Hakkımızda]. Erişim adresi https://www.rsj.nl/over-de-rsj

Hollanda Ceza Kanunu. (1881, 3 Mart). Erişim adresi https://antislaverylaw.ac.uk/wp-content/uploads/2019/08/Netherlands-Criminal-Code.pdf

Hollanda Krallığı Anayasası. (2018). Erişim adresi https://www.government.nl/binaries/government/document-en/reports/2019/02/28/the- constitution-of-the-kingdom-ofthenetherlands/WEB_119406_Grondwet_Koninkrijk_ENG.pdf

Hollanda Ulusal Kriminal Soruşturma Departmanı web sitesi. [Anasayfa]. Erişim adresi https://www.rijksrecherche.nl/https://www.justice.fr/actu/bav#:~:text=Il%20a%20pour%20mission%20d,le%20minist%C3

İnsan Hakları Forumu (Forum Menschenrechte) web sitesi. [Anasayfa]. Erişim adresi https://www.forum-menschenrechte.de/

İstanbul Protokolü (güncellenmiş) Türkçe versiyonu. https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2024/02/istanbul-protokolu-2022-TR.pdf

İşkenceye Karşı Sözleşme İnisiyatifi (Convention against Torture Initiative (CTI)). (t.y.). *İşkence ve Kötü Muamele ile Elde Edılen Delillerin Kabul Edilmemesi: Prosedürler ve Uygulamalar.* Erişim adresi https://cti2024.org/wp-content/uploads/2021/01/CTI- Exclusionary_Rule_Tool_8-2020_FINAL_.pdf

Joubioux, N. (2023, 9 Nisan). Polis şiddeti: İnsan Hakları Ombudsmanına sevk edilen 100 vaka. *Le Point.* Erişim adresi https://www.lepoint.fr/societe/violences-policieres-la- defenseure-des-droits-saisie-100-fois-09-04-2023-2515553_23.php

Nowak, M. (2005). Challenges to the Absolute Nature of the Prohibition of Torture and Ill- Treatment. *NetherlandsQuarterly of Human Rights, 23*(3), 674.

Siyaset ve Güvenlik Komitesi. (2013, 12 Nisan). *İdam Cezasına İlişkin AB Kılavuzu.* Avrupa Birliği Dış İlişkiler Servisi. Erişim adresi https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/08_hr_guidelines_death_penalty_en.pdf

SVANIDZE E., Kötü Muamelenin Etkili Soruşturulması, Avrupa Normlarına Dayanan Kılavuz İlkeler, Avrupa Konseyi, 2019. https://www.anayasa.gov.tr/bireyselbasvuru/pdf/Kitaplar/Kotu-Muamelenin-Etkili-Sorusturulmasi.pdf.

Ulusal İnsan Hakları Kurumları Avrupa Ağı (European Networks Of National Human Rights Institutions (ENNHRI)).(t.y.). Fransız Ulusal İnsan Hakları Danışma Komisyonu. Erişim adresi https://ennhri.org/our-members/france/#:~:text=The%20French%20National%20Consultative%20Commission,established%20in%201947%20in%20Paris

Uluslararası Af Örgütü. (2020, 15 Ocak). Fransa'da Polis Şiddeti Ve Cezasızlık: 10 Yılı Aşkın Süredır Yetkilileri Uyarıyoruz. Erişim adresi https://www.amnesty.fr/actualites/violences-policieres-et-impunite-en-france.

Utrecht Üniveristesi. (t.y.). Hollanda İnsan Hakları Enstitüsü (SIM). Erişim adresi https://www.uu.nl/en/research/netherlands-institute-of-human-rights-sim/about-sim

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

TÜRKİYE VE AB
MALİ İŞBİRLİĞİ
TEMEL HAKLAR

Temel Haklar Sektör Koordinasyonunun Güçlendirilmesi Projesi

WEglobal